

3

ILLVSTRISSIMO
DOMINO,

Dn. ACHATIO DE
PRZYLEK PRZY-
LECRI CASTEL-
LANO OSWIECI-
MENSI IN PIOTR-
KOWICE ET
ZEMBRICE, Domi-
no & Hæredi, Domi-
no ac Patrono Obseryan-
dissimo.

POLONIÆ faciem à
nemine magis expressam gra-
phicè, quam à Simone Staro-
volscio, constans invaluit jam
peritiorum, quotquot sunt, sen-
tentia. Quum igitur inde sit fa-
ctum, ut expetatur ejus viri li-
bellus hic indies magis, tum à pa-
trie civibus, tum præterea pas-
sim

A 2

sim ab exteris; meum est, arbitror, ut aliàs gratificari semper omnibus pro virili, sic & expletura ire nunc isthac ipsorum desideria. Tu vero & Senator ingens es ejusdem Regni amplissimi, & favore multiplice ac gratia me totum fecisti tuum. Cui nam ergo, nisi tibi, offeram id opusculum, in observantiae debite grati; animi tesseram saltem aliquā? Accipere, quicquid ejus est, sereno vultu, mihiq; porro patrocinari, ne dedigneris, cernuus obsecro. Sic aeternum tibi contra bene faxit Numen. Dabam Dantisci 7 Ianuarij 1652.

Illustrissimæ Dn. Suxæ devotissimus cliens

GEORGIUS FÖRSTERUS,
S.R.M. Bibliopola.

SIMONIS STARO-
VOLSCI

POŁONIA,

Sive status

REGNI POŁO-
NIÆ
descriptio.

OLONIA, antiquis Sarmatia Europæa dicta, uti nunc à sapientissimo Rege, Sigismundo III, moderatur, octo in universum provincias sub uno sceptro continet: moribus, legibus,

gibus, lingua, ex parte differentes: vivendi vero genio, libertatis prærogativa, cæpessendorumque in Repub. honorum aptitudine, omnes ex æquo pares, & juribus necessitudinum inter se invicem adstrictas. Hoc est, Poloniam utramque, Litvaniam, Russiam, Prussiam, Masoviam, Samogitiam, Pomeraniam & Livoniam. De quibus singulis, quamvis & sigillatim & in communi, plurimi viri prudentes, tum nostrates, tum extranei, scripserint; quia tamen assidua est harum sub-lunarium rerum mutatio, & potentissimorum quorumvis imperiorum fatalis quædam hæc

hæc conditio, ut singulis fere sæculis ac ætatibus accipiant novas inclinationes, aut incrementa: Ideo, qualem nunc patria nostra sortitur statum; qualesve servant sub coronam aggregati populi, mores & consuetudines inter se; quas vires; quas opes; quod regimen; quam religionem; quos denique vicinos habeant, & quam potentes: hoc speciali libello perstricta, posteris tradere constitui, ut candidus lector, conservatam hætenus, prout à majoribus nostris accepimus, imo auctam, Sarmatiam nostram vident, non prudentiæ alicui humanæ (ut assolent moder-

ni politici) aut potentiae amplissimi Regni, hoc ascribat, sed divinae prorsus benignitati, quae veros sui cultores, quamvis in faucibus immanissimorum hostium positos, incolumes pro sua misericordia servat; & à primo gentis auctore Lecho, in hodiernum, liberos atque florentes, nec ullius unquam iugo pressos, circumvicinis etiam populis, foederum leges praescribere sinit.

SITVS POLONIAE.

Regnum Poloniae, cum adjacentibus sibi provincijs, extenditur in longum, à tricesimo octavo gradu, ad quin-

quingagesimum quartum, ab occasu aestivo versus ortum hibernum, amplius quam per ducenta quadraginta miliaria Germanica. In latum verò à montibus Carpatiis, usque ad mare Baltheum seu Venedicum, per ducenta plus minus miliaria. Ab occasu cingitur Marchia Brandenburgensi, & Pomerania ulteriore. A septentrione mari Venedico & Sarmatico, cujus adversa littora Gotthi atque Suedi tenent. Ab ortu Moscovia, & campestris Scytharum solitudinibus. A plaga demum Australi, Valachia, Ungaria, atque Silesia. Regio tota fere plana & aprica est,

A 5 nisi

nisi qua ad fines Ungariæ accedit, montana & sylvestris. Quo longius autem inde recedit, eo lenius declivis est, magisque culta, & meliore gleba. Nisi quod in meditullio minoris Poloniæ Calvus mons supereminet, in quo monasterium est S. Crucis nomine, lignoque, in quo Salvator noster pependit, celebre: reliqui colles fere in toto Regno sunt potius quam montes. Sylvestris sanè fuit superioribus temporibus pleraque omnis Polonia, non modo Lituania: sed nunc ubique diligenter excolitur, frugum leguminumque ferax, & pratis abundans. Et quamvis
coeli

cœli intemperie nimium laborat, pomaria nihilominus non infrequentia & fructuosa passim habet: in quibus pitorum, malorum, prunorum, persicorum, cerasorum, & nucum bonitas & varietas certat cum Ungaricis & Italicis. Sunt & vites pluribus in locis, quarum uvæ esui quidem non insuaves sunt, præsertim si æstas & autumnus temperiem suam servant: sed vinum inde expressum acerbius, ubi defæcatum est. Neque negat solum Polonicum castaneas, mora, cotonia, ficus, amygdalas, crocum, arisam, pepones, melopepones, herbas & flores omnis generis, & alias
hor-

hortenses Italiae delicias,
 palatinumque lenocinia.
 Nec metalla fossiliaque de-
 sunt, ut suis locis dicetur,
 plumbi, ferri, æris, cupri,
 argenti & auri. Avium quo-
 que & altilium, magnam
 habet copiam: itemque ju-
 mentorum omnis generis, &
 ferarum; cervorum vide-
 licet, aprorum, urforum, lu-
 porum, sciurorum, dorca-
 rum, leporum, onagro-
 rum, bisontium, capra-
 rum, urorum, panthera-
 rum, mardurum, vulpium,
 rosomacorum, lutrium &
 castorum. Similiter pisci-
 um diversorum, quotquot
 nominari possunt: nam flu-
 viis, lacubus, piscinis at-
 que

que stagnis supra modum
 abundat. Inter fluvios ta-
 men præcipui sunt Vistula,
 Donajecius, Sanus, Vie-
 per, Varta, Noteffius, Du-
 na, Nemenus, Nester, Pru-
 tus, Bugus, Bohus, Pri-
 petius, Narva, Drevan-
 cia, Beresina, Boristhenes,
 omnes fere navigabiles. Sed
 sigillatim quamlibet provin-
 ciam cum suis qualitatibus
 videamus.

MA-

MAJOR POLO- NIA.

TOta in universum Polonia, extenditur in longum per nonaginta milliaria Germanica, incipiens à Marchia Brandenburgensi ab occidente, usque ad Vislocam fluvium; qui è Carpatiis montibus profluens, Rusiam à Polonia determinat, & quatuor à Resovia milliaribus Sano illabitur. Latitudinem vero habet 50 mill. à prædictis montibus Carpatiis, usque ad oppidum Parcoviam, in confinibus Lituaniæ positum. Dividiturque in Majorem & Minorem.

Ma-

Major versus occasum est, tota fere plana & fluviiis irrigua; nisi quod Cujaviæ nonnulla pars clivosa est, collibusque molliter & ad fertilitatem commode distincta. Habet à meridie Silesiam, Marchiam ab occasu & Pomeraniam ulteriorem: Prussiæ partem & Masoviam à septentrione, à quibus Vistula determinatur: ab ortu verò Minorem Poloniam, variis, iisque ignotis terminis divisam, sed quos inter Pilcza fluvius præterlabitur. Tota autem hæc Majoris Poloniæ amplitudo, in octo satrapias dividitur: in Palatinatum videlicet Posnaniensem (cui & Wschouienſe terri-

territorium adjungitur) Calissensem , Lanciciensem , Brestensem , Junouladisla-
viensem (& hæ duæ satrap-
piæ vulgò Cujavia dicuntur)
Siradiensem , Rauensem ,
& terram Vielunensem. Pro-
vincia metropolis POSNA-
NIA est , ad fluvium Var-
tam , longitudinis gradu 39,
latitud. 52 sita , à qua & di-
strictus nomen habet , pri-
mumque sibi locum inter sa-
trapias vendicat. Urbs qui-
dem ipsa parva est , sed pul-
chra satis , & commerciis em-
porioque Germanorum ex-
culta , suburbia amplissima
habet : ubi & templum Ca-
thedrale , cum Collegio Ca-
nonicorum , & aula Episco-
pi ,

pi , inter paludes situm est ,
vulgò Valisoviam dicunt ,
quæ instar oppidi locum mu-
nitioni aptissimum habet. Jo-
annes Lubranscius , Episco-
pus loci , memoria omnium
seculorum & laude vir digni-
ssimus , publicum ibi Gym-
nasium , patrum memoria,
crexit , Cracoviensisque A-
cademiæ (quæ semper habi-
ta est domicilium omnis sa-
pientiæ , & in qua ipse quo-
que omni meliori doctrina
perpolitus I. V. lauream pro-
meruerat) Professoribus cu-
randum reliquit. Quod deinceps
Adamus Conarius , ejus
successor , augustiori structu-
ra exornavit , Comes verò
Rosrascyus majoribus sti-

pendiis auxit. Unde, quamvis Clerici SOC. JESU, in urbe ipsa habeant suum Collegium, in quo studiosam inventutem erudiunt, floret nihilominus in suburbano Lubranscianum Athenæum, certatim eo nobilitate concurrente, ob Mathematicas disciplinas, & Juris prælectiones. Florent & in Monasteriis studia Religiosorum; sed præcipuè apud Dominicanos sodales Theologia, magno auditorum concursu, viget: pietas æquè apud omnes. Septem inde milliaribus Gnesna distat, cujus Archiepiscopus Ecclesiæ Polonicæ Primas est, & Regni totius Primus Princeps: olimque
 urbs

urbs ipsa Regni caput erat, quod nimirum à Lecho gentis authore primum erecta esset, & à regiæ avis omine auspicato nomen sortiretur. Nidus enim in Sclavonico, gnesdo, dicitur. cum autem ille in eo loco nidos aquilarum plurimos reperisset, urbem quam inibi condidit, à nidorum multitudine Gnesnum appellavit: pro insigni autem militari, aquilam albam assumpsit, quo etiamnum Regnum Poloniæ utitur. Archiepiscopus igitur Gnesnensis, à Concilio Lateranensi, in spiritualibus, vices summi Pontificis gerit, & Legatus Natus appellatur, in politicis autem, præcipuè

interregni tempore, Proregis authoritatem habet. Et prout Collegium illius ob excellentiam suæ Metropolitane Ecclesiæ, præter aliarum Cathedralium morem, Cancellarium cum dignitate habet, qui munimentorum & libertatis illorum (omnes enim nobiles esse debent, nec ad præbendas admittuntur, plebeiis orti parentibus, in ullo Capitulo Cathedrali, in tota fere Polonia, nisi certus Doctorum numerus, assignatus ex fundatione,) custos quodammodo est. Sic Archiepiscopus ipse, supra dignitatem & prærogativam aliorum Antistitum, aulicos, cubicularios pueros, aliosq;

mi-

ministros & satellites, more regio habet, & qui inter eos eminent, Cancellarium specialem, atque Mareschalcum. Quorum ille, judiciis spiritualibus, quæ ad curiam Archiepiscopi devolvuntur, cum authoritate præest: hic, cum in publicum Princeps prodit, baculum seu virgam illi præfert, prout Regibus ipsis præferri in Polonia mos est; & aulam ipsius totam ipse moderatur. In metropolitana itaque Gnesnensi Ecclesia, Divi Adalberti, Archiepiscopi olim loci illius, honorantur reliquæ, sepulchro in medio templi pulcherrime exstructo; pro quibus asservandis, Serenif-

B 3

simus

simus Rēx Sigismundus III. tumbam argenteam donavit precii haud contemnendi ; cum & antea cistæ argenteæ inclusæ fuissent , sed non ita affabre exstructæ. Habetque sanè templum illud inæstimabilem thesaurum in vasis aureis, argenteis, & gemmatis, quæ veteres Principes & Archiepiscopi tabulis legarunt ; & nuper defunctus Henricus Firlei, præter alia vasa & vestes pretiosas, quas Ecclesiæ illi donavit, dedit etiam tiaram suam Episcopalem, viginti quatuor millibus florenorum æstimatam. Cætera oppida satrapiae Posnaniensis sunt, Costenum, Uschovia, Slupcia, Pydra, Co-

Coninum, Kcina, Kazimiria, Naclum, Curnicum, quæ & muris exornata sunt, & non infrequentia habentur : reliqua verò omnia sine ullis moenibus sunt, & nec nisi ligneis ædificiis constant, præter templa, & castella, sive arces adjunctas, aut monasteria Abbatiarum præpinguium, quale est, Landense, Obrense, Lubinense, Bleſoviense, Uongrouecense, Paradisense, Mogilnense, Tremesnense, Præmentense, & reliqua Ordinum mendicantium. Senatores verò hujus satrapiae sunt, Archiepiscopus Gnesnensis, Episcopus Posnaniensis, Palatinus Posnaniensis, & Castel-

lani septem, Posnaniensis,
Medirecensis, Rogosnensis,
Stemensis, Præmentensis,
Criviniensis & Santocensis.
Sunt & officiales tam terre-
stres, quam castrenses;
præfectique civitatum partim
cum jurisdictione, partim si-
ne jurisdictione, ut in omni-
bus regni provinciis habere
mos est. Posnaniensis ni-
hilominus præfectus, hanc
prærogativam habet, ut Ga-
neralis Majoris Poloniæ
dicatur, & in aliquot distri-
ctibus suam jurisdictionem
exerceat.

CALISSIUM urbs
ad fluvium Przofna inter
paludes sita: muro latericio,
cum turribus, cincta, ali-
quot

quot religiosorum monaste-
ria & templum Canonico-
rum habet; itemque Colle-
gium Societatis JESU sum-
ptuosissimum, quod Stanis-
laus Karncovius Archiepis-
copus olim Gnesnensis, vir
rerum civilium cognitione,
cum eruditione eximia, tum
prudentia, integritate, a-
liisque dotibus, in Repub.
clarus, suis sumptibus ex-
struxit, & inibi sepeliri volu-
it. Regio, sicut & tota Major
Polonia, frugibus, piscibus,
& pecoribus abundans est;
minoribusque oppidis ad-
modum frequens, quorum
præcipua sunt, Stavum, Co-
lum, Cosminum, Dobra,
Grabovia, Opatovecia, Ple-
sovia,

sovia, Odolanovia cum arce in paludibus sita, & Chocia, in qua nuper Reverendissimus Episcopus Cracoviensis Andreas Lipski, Ecclesiam Collegiatam & Præpositum infulatum, sumptu ingenti fundavit. Haud procul inde conspicitur Goluchovia, arx Comitum à Lesno, recentiori architectura exstructa: itemque parte ab alia Crotosinum cum horto pulcherrimo Comitum Rozzoviorum, & oppidum Borek, imagine miraculosa B. Mariæ percelebre; ingens enim è tota Polonia eo hominum devotorum concursus fieri solet, qui singularem ibi numinis fauorem experiuntur.

tur. Est & Olobocum duobus miliaribus à Calissio, monasterium Monialium prædices, & pulchrè in modum castelli ædificatum. Habet autem satrapia hæc Palatinum proprium, & Castellanos sex, Calissensem, Gnesnensem, Landensem, Naciensem, Biechoviensem & Camenensem.

SIRADIA, ad Vartam fluvium posita, in quatuor territoria satrapiam suam dividit; in Siradiense videlicet, Schadkoviense, Radomscense & Petricoviense. Habetque præter Palatinum, Castellanos quatuor, Siradiensem, Rospirensensem, Spicimiricensem & Conariensem: oppi-

oppida verò præcipua, Vi-
dayiam, Vartam, Pabiani-
ce, Lascum, ubi olim Joan-
nes Lascus Archiepiscopus
Gnesnensis, hæres comitatus
illius, Præpositum insula-
tum ditissimè fundaverat:
auxerunt autem Ecclesiæ
suppellectilem, illustres illi-
us fratres, collatis amplissi-
mis donariis. Septem autem
milliaribus inde, est Petrico-
via, urbs non inelegans, in
qua Regni Tribunal, seu Par-
lamentum, singulis annis ce-
lebratur; & aliquot stadiis in-
de Byki, arx Baronum ejus-
dem cognominis, pulcherri-
mè exstructa. Est & Abba-
tia insignis Vitoviensis in
proximo: & paulò remotius
Itali-

Italicæ architecturæ pala-
tium Crusinense.

Huic Palatinatui adjacet
Terra Vielunensis, quæ pro-
prios magistratus habet &
Castellanum; dividiturque
in territoria, Velunense & O-
streffoviense; quæ aliquot
oppida in se (præcipuè Boles-
laviciam cum arce munitissi-
ma) continent, atque pagos
infinitos. Ipsa urbs Velunia
pulchras domos latericias ha-
bet, & templum Canonico-
rum fabricæ antiquæ, item-
que monasteria aliquot ele-
gantia: sed quæ omnia supe-
rat illud Zlotzoviense F F.
Minorum de Observantia.

RAVENSISS. satrapia
habet Palatinum & Castella-
nos

nos tres, (in tot enim territoria dividitur) Ravensem, Sochacioviensem & Gostinensem. Oppida præcipua sunt, Rava, ligneis quidem ædificiis constans, sed populata satis, arcem muratam habet, in qua proventuum è bonis Regiis, solutioni militum, quarta pars deponitur: sic enim Reges superiores voluerunt, ut assiduæ in Podolia, contra barbarorum excursions, excubiæ fierent. In eadem arce communissimè asservantur captivi hostes patriæ, si sunt personæ honoratiores: qualis nostra ætate ibi fuit, filius naturalis Caroli Regis Sueciæ, bello Livonico cum aliquot legionum

num Præfectis captus; & nuper Baudisius, Gustavi Regis Sueciæ militum Tribunus, itemque Streffius, Taissius, & alii, alarum ductores, bello Prussico capti. Collegium hic studiosorum frequentissimum Societatis Jesu clerici habent. Sed longè populosius est Lovicium, residentia Archiepiscopi Gnesnensis, quinque milliaribus Rava distans. Nundinæ quotannis ibi fiunt celebres, unde cives quoque mercaturæ adiecti. Arx Archiepiscopalis in mediis paludibus sita, pulchra ædificia habet, itemque Canonici & cives nonnulli: Ecclesia namque Collegiata ibi est, satis argento

gento & vestibus sacris dives: similiter monasteria & templa alia. In agro Loviciensis nobilium avicularum quæ Sniegulæ vocantur (quasi nivales aves dixeris, ut Cromeus author est: quod non nisi sub hyemem excipiantur, & cum hyeme simul dispareant) famosa est captura: alibi eas conspici aut capi negant incolæ loci illius. Volboria quoque, Cujavienſis Episcopi residentia, palatium pulchrum ad aquas situm habet, & oppidum ipsum habitatoribus plenum: est etiam aliquid notæ Gombinum, Sochaciovia, Gostininum (nobilitatum carcere Demetrii Suiscii Magni Ducis Moscoviæ,

viæ, qui ibi in arce longo tempore asservabatur, & tandem pedore consumptus vitam expiravit) Squernevicia, haud inelegans palatium Archiepiscopi Gnesnensis continens; Biala, Chelmenſis Antistitis ditio, unde conspicitur Radzejovia, ejusdem cognominis Palatini Lenciciensis arx pulcherrima, hortos, fontes, & pomaria amœnissima habens.

Tum Viasdum oppidum arcis elegantia conspicuum, quasi ad lævam Ravæ civitatis positum. Ravensi vero satrapiae vicina est LENCICIENSIS, in tria similiter prout & illa territoria divisa, Lenciciensæ videlicet,

Brezinense, & Orloviense. Præterque Palatinum quatuor Castellanos habet, qui ad Senatum Regni spectant, Lenciciensem, Brezinensem, Inoylodensem & Conariensem. Præcipua districtus urbs Lencicia, in paludibus sita, templum Canoniconum longè extra urbem in loco sanè inexpugnabili habet, si eum vel levis ars architectonica juvisset, ipsa nundinis celebris, & comitiis nobilitatis illius palatinatus, qui ibi sua judicia peragunt. Est & Piontkum ab una, atque Uniejovia parte ab altera, civitates Archiepiscopi Gnesnensis non contemnendæ, in quarum posteriore

riore arx ad Vartam affabre facta conspicitur: in priore autem Monasterium FF. S. Pauli primi Eremitæ.

Sequitur Cujavia, in duos Palatinatus divisa, Brestensem nimirum & Juniuladislaviensem; regio frumenti, pecoris & piscium ferax; lacus etenim innumeros habet, eosque piscosos valdè, quos inter præcipuum locum Goplus habet, quinque millaria patens in longum, semis in latum. Et B R E S T E N S I S quidem satrapia, unum Palatinum, tres verò Castellanos habet, Brestensem videlicet, Crusuiciensem & Coveliciensem: territoria autem

C 2   qua-

quatuor, Brestense, Crusvi-
ciense, Covaliense & Præde-
cense. In Brestensi, Vla-
dislavia est, sedes & oppidum
Episcopi Cujaviensis & Po-
meraniæ, templum Cathe-
drale, veteris quidem fabri-
cæ, sed varia suppellectili, ac
præcipuè vasis argenteis di-
tissimum habens. Circa, do-
mus Canoniorum, schola
& Seminarium; arx verò ipsa
ad confluentem Vistulæ sita,
sicut & oppidum, domus la-
tericias complectens. In eo-
dem littore conspicitur Nisa-
via tota murata, nec valde
longè Raciensum, arce pul-
cherrima exornatum; item
Radziejovia, Sluzevia, atque
Breste ipsum, vallo, muris,
&

& fossa cinctum, latericiisque
domibus interjectu trabium
exornatum. Regio hæc,
ferendæ segeti habiles cam-
pos ostendit, omniumque
frugum copiam habet, quæ
non modo in domesticos
usus suppetant, verum etiam
Dantiscum ad nobilem illum
mercatum secundis annibus
devehantur.

Eodem modo JUNI-
VLADISLAVIEN-
SIS satrapia tria territoria
complectitur Bydgosense,
Bobrounicense & Junivladis-
laviense, quod statim à Go-
plo lacu & oppido Crusuicia,
usque ad Vistulam & fines
Pomeraniæ extenditur, ha-
betque complura oppida &
villas

villas , quamvis ligneas omnes : & præter Palatinum , tres ad Consilium Regium Castellanos mittit, Junivladislaviensem, Bydgosciensem & Conariensem. Crusicia, quæ ad Brestensem palatinum spectat & in Junivladislaviensis satrapie finibus posita est, habet templum extra oppidum S. Petri è quadrato lapide extructum cum collegio 24 Canonicorum , & arcem latericiam in insula lacus Goplensis , in qua olim Regem Popielium divina ultione permittente, mures devoraverunt , quod plurimos consanguineos suos, regnandi cupiditate, veneno in convivio sustulisset. Bydgoscia

stia est civitas murata, Collegio Clericorum Societatis Jesu nobilitata, habetque maximam copiam Sulmonum , sicut & Pacostia rhombuum. Sunt & alia ibidem non contemnenda loca , populationesque bonæ , ut Gnieucovia , Vratislavia , Solecia , Dibovia atque Strelce , ubi Monialium totius Majoris Poloniae ditissimum monasterium habetur.

POLONIA MI- NOR.

TAm in longum, quam in latum, quinquaginta ferè millaria Germanica, Minor Polonia habet, & in tres communiffimè fatrapias seu Palatinatus dividitur, Cracoviensem, Sendomiriensem & Lublinensem, hoc ipso ordine, quo nunc sunt enumerati, versus Aquilonem & ortum æstivum sitos. Et à septentrione quidem Masoviae atque Podlachiae tractui, ab occidente Majori Poloniae, ab ortu Russiae, à meridie verò Ungariae & Silesiae finitima est. Quoque propius accē-

accedit ad fines Ungariae, hoc magis montana est & sylvestris: quo longius autem inde recedit, eo lenius declivis est, magisque culta, & meliore gleba. Tametsi in medietullo quoque Sendomiriensis terra aliqua ex parte leniter montosa, seu verius clivosa apparet. Uno Calvo monte excepto, in quo monasterium Benedictinorum est, S. Crucis nomine lignoque celebre; tum aliud ad radices ejus, duobus milliariibus inde S. Catharinae, FF. Minorum de Observantia.

CRACOVENSIS
Palatinatus, præter suos quatuor districtus (Cracoviensem, videlicet, qui duo terri-

toria complectitur, Xianzen-
se & Prossoyiense, Lelovi-
ensem, Biēcensem & Sande-
censem, in quos dividitur,)
etiam tres Ducatus in se
continet, Osvecimensē,
Zatoriensē, Severiensē,
qui partes sunt Silesiæ, &
Comitatum Scepusiensē,
qui est pars Ungariæ, trede-
cim oppida continens, inter
quæ Luboulia præcipuum
locum sibi vendicat, arcem
munitissimam, & in ea per-
petuas excubias habens; Po-
dolinecia quoque Collegio
Piarum Scholarum percele-
bris. Reliqui verò omnes
hujus satrapiae districtus, tres
& nonaginta populationes,
præter pagos & villas conti-
nent,

nent, templis, monasteriis,
& castellis exornatas. Ac
præter istas, sunt etiam arces
in editioribus locis & rupi-
bus extructæ, Melstinum,
Rabstinum, Tencinum, Lan-
discorona, Moravica, Xian-
sia, Ogrodenechia, Lipove-
cia, Ociecium, Visnice, Pil-
cia, Sorstenum, Bobreck,
Spitkovice, Soben, & cæte-
ra. Sed sunt & monasteria
ad munitionem pariter &
commoditatem habitatorum
exædificata, & vicis pagisue
non longè distantibus fre-
quentata, Tinecense, Mo-
gilense, Bielanense, Calva-
riæ, Miechoviense, Sielecen-
se, Visnicense, Siriciense,
Hebdoyiense, Alyvernense,
Sta-

Stanantecense, Andreoviense, Preroviense, Gidlenſe, Mſtoviense & Czenſtochoviense. **CRA CO V I A**, caput provinciæ, & regni totius Metropolis, poſita longitudinis gradu 42 latitud. 50 quæ cum ædificiorum privatorum juxta ac publicorum ſplendore atque munitione, tum rerum omnium advictum cultumque corporis pertinentiam, & mercium exoticarum copia, hominumque frequentia & civilitate facile cum clariſ Germaniæ Italiæque urbibus comparari poteſt. Habet adjuncta ſibi duo oppida, à meridie Cazimiriam, à ſeptentrione Clepardiam, arcem verò in
rupe

rupe quaſi medium Viſtulæ imminentem, & magnificis ædificiis exornatum. Ibidemque Baſilicam S. Stanislai, in qua ejus ſepulchrum nuper à Martino Szyscovich loco Episcopo ſumptuoſiſſimè reſtauratum eſt; cum etiam antea tumbam argenteam multaque aurea vaſa cultui divino ſacrata habuerit: ſed ea longè auxit piorum Regum è Jagellonica proſapia liberalitas, tum Sigismundi III ejusque filii Vladislai IV pietas, Sigismundusque Senior præter donaria alia in crucibus aureis & veſtibus gemmatis oblata, argenteum altare, ad Divi ſepulchrum crexit; ejusque deinde filia, Anna
Regis

Regis Stephani uxor, aliud argenteum altare in capella Annunciatae Virginis, ubi Regum sepultura est, patris sui Manes venerata, statuit: testoque deaurato Oratorium illud condecoravit. Taceo hic tot Reliquias Sanctorum, auro, argento, gemmisque pretiosissimis exornatas; taceo cruces lapidibus & margaritis lucentes, quæ tot milibus aureorum æstimantur; taceo mitras Episcopales, casulas & pluvialia ex ipsissimis gemmis factas cum hæc pretium ferè omne superent, faciantque eo maiorem stuporem mirantibus, quo magis considerantur & diligentius inspiciuntur. Hoc dicam,

cam, quod ditissimè etiam in Europa provisus Ecclesiis cum hac nostra commune non est. quod in ea videlicet perpetuò cantetur, & nusquam silentium fiat, sacerdotibus in certas classes ob id dispositis, qui per totam noctem psallunt. Cumque centum circiter singulis diebus in ea sacrificia peragantur, octo Missæ ordinariæ cantantur à sacrorum mystis, & ex eis duæ concentibus Musicis. Episcopus ipse, tredecim civitatum dominus est, & Ducatus Severiensis supremus Princeps. Capitulum, quod 36 Canonicis constat, cum reliquis inferiores ordinis sacerdotibus, tantundem in rediti-

ditibus, quantum & Episcopus, habent. Omitto hic alias quinque Ecclesias tam in arce, quam in urbe sitas, quæ proprios Canonicos & Capitula sua habent. Omitto Monasteria ditissima, & parœcias urbis, inter quas principem locum tenet illa in Circulo Cracoviensi, Beatæ Mariæ Virginis, quæ Archipresbyterum infulatum habet, & ob Cleri numerositatem similiter prout & in arce, totis noctibus assiduo laudes divinas concinit. Venio ad Academiam, eruditorum omnis generis fertilissimam officinam, quæ totius Sarmatiæ sidus lucidissimum est, pariter ut olim Græciæ oculus Athenarum.

Athenarum. Hæc in universum undecim collegia habet. Collegium majus in quo Theologi, Collegium minus in quo Philosophi, & Collegium Iurisperitorum, in quo ejus artis Professores habitant & prælegunt. Medici enim quia communissimè uxorati sunt, extra collegium manent, quisque in domo propria. Bursa Iurisperitorum seu Collegium Dlugosianum, in quo Astrææ candidati manent. Collegium pauperum seu Bursa Jagellonica, Collegium Philosophorum seu Bursa Noscoviana, Collegium Hierusalem seu Bursa Olesniana, collegium Zisinianum noviter creatum,

etum, collegium Staringilianum, Smiescovicianum & Collegium seu Classis artium humaniorum. His adjungi possunt 14. scholæ Grammaticæ, sparsæ per urbem, in quibus alias etiam superiores artes Academiae Magistri docent, sub uno capite Magnifico Academiae Rectore, singulæque Facultates, certis legibus suos regunt, & studium magna sedulitate dirigunt ita, ut nullus fere Ecclesiasticæ aut Politicæ dignitatis ordo sit, in quo non reperiantur, qui in Alma hac universitate exercitati non fuerint. Faxit immortalis Deus, ut florentissimæ Academiae gloria, quæ tam multorum

torum in se amorem, variis exercitiis ærumnis, convertit, & pietatem excitat, nulla aut fortunæ, aut invidiæ vi unquam collabescat. Sunt & in Monasteriis Religiosorum Mendicantium studia tam Philosophiæ quam Theologiæ florentissima, apud Augustinianos, in Monasterio S. Catherinæ, apud Franciscanos, tam Conventuales, quam de Observantia, apud Carmelitas Discalceatos in suburbano, apud Ignatianos, ad Sanct. Petrum Majorem, apud professores Sanct. Pauli Primi Eremitæ, in Rupella, atque alibi apud alios. sed maximè apud Dominicanos ad ædem S S, Trinitatis

tatis, qui antiquitus eruditione simul & vitæ integritate excelluerunt, & etiamnum habent prælectores viros omni iudicio doctissimos, & unà verbi Dei prædicatores celeberrimos. Sed & corpora sanctorum quiescunt in hac urbe plurima, ac præcipuè quæ miraculis clarent sunt, S. Stanislai, S. Prandothæ, S. Ioan. Grothij in arce, S. Hycianthi & Iuonis Episcopi apud Sodales Dominicanos, S. Isaiaë Confessoris apud Augustinianos Eremitas, S. Stanislai Cazimiriensis apud Canonicos Regulares, S. Simonis Lipnicæ apud Minoritas, de Observantia qui omnem ætatem suam,

suam, tam in seculari, quam monastica vita, magna puritate & innocentia peregit, ita ut cunctis exemplo esset. Sanctus quoque Joannes Cantius Academicus, vir uti eximia vitæ sanctimonia, sic & præstanti excellens doctrina apud S. Annam quiescit: & cum illo plurimi pietate insignes viri, Antonius Anapachaniæ, Rochus Posnaniensis, Simon Halicius, aliique plures alibi, morum sylvitate, & vitæ inculpatæ innocentia celebres, ut Stanislaus Kokoszka, Bartholomæus Bontkovius. Ioannes Vielicius, Sebastianus Nucrinus, sed principaliter apud S. Marcum B. Michaël

Gedrucius. Reliqui, quorum præter summam vitæ integritatem, doctrina quoque varia & recondita fuit, sunt scripti in libro vitæ. Sunt & confraternitates piorum hominum in hac urbe celeberrimæ quæ solemnioribus festiuitatibus juxta veterem ritum diversis coloribus in processionibus vestiuntur, videlicet Confraternitas Rosarij colore rubro, Confraternitas Misericordiæ colore viridi, Confraternitas Scapularis colore cœruleo, Compassionis Christi colore nigro, Confraternitas Italogum colore niveo, Confraternitas Corporis Christi colore niveo, cum

cum caputiis rubris, Confraternitas Sanct. Sophiæ colore albo nitido. Confraternitas Sanct. Annæ albo obscuro, Confraternitas, Sanct. Monicæ colore lazuro &c. Sed nos, facta obiter religiosæ pietatis mentione, quæ ad eandem normam in omnibus Poloniæ urbibus servatur, ad reliquam hujus nobilissimæ satrapix descriptionem procedamus. Habet itaque illa præter Episcopum, Castellatum, & Palatinum, Crac. alios quatuor Senatores ad Consilium Reipubl. pertinentes, Castellatum nimirum Voinicensem, O-

suecimensem, Sandecensem & Bieccensem; Præterque alios magistratus terrestres, & castrenses, (quos inter Generalis Præfectus Cracoviensis est primarius custos ac defensor, non tantum arcis regiæ, in qua corona asservatur, verum etiam pacis atque tranquillitatis publicæ. Unde jurisdictionem habet latè patentem, non modo in agrestes & oppidanos, verum etiam in equestris ordinis homines) Magnum Procuratorem Cracoviensem numerat, qui sartorum tectorum arcis, & reddituum Principis curam habet. Arxque ipsa Crac. peculiariter decem custodes habet,

habet, qui Burgrabii sumpto à Germanis vocabulo appellantur: pacisque juxta ac belli tempore, nocturnas atque etiam diurnas, quando opus est, excubias per se, vel per administratos suos servant; debentque omnes nobiles esse. Nec est prætereundum, quod præ omnibus Regni Poloniæ satrapiis, una Sendomiriensi excepta, huic soli omnia metalla fossiliaque contigit possidere: plumbi & argenti, apud Ilcusiam, Slavicoviam Severiam & Novagoram: æris atque auri, ad Novotargum & in montanis circa Sandeciam: salis metallici instar ingentium saxorum, apud Bochnam

& Veliscam : marmoris
 omnis coloris apud Seleciam , Carmelitarum Discalceatorum Eremitorium : nistri apud Visliciam ; vitrioli apud Beciam , cupri & carbonum ad ignem fovendum , apud Tencinum : chalibis apud Podoleneciam : ferri vero simplicis , & vasorum vitreorum officinas , apud Olstiniam , tum & alijs compluribus in locis. Quæ universa quamvis , sed in submontana regione potissimum , hortis haud incultis , (ut hic de suburbanis Cracoviensibus taceam) & pomariis fructuosissimis referat sunt , in quibus castaneas , mora , cotonea , ficus amy-

amygdalas , pepones , melopepones , herbasque ac flores omnis generis , Italiæ delicias reperias. Et in primis CREPICIIIS hortum ut vulgo dicunt Italicum cultissimum videbis : itemque palatium laquearibus deauratis , recentis architecturæ , tum quoque monasterium & templum Canoniorum Regularium , sumptu & cura excellentissimi olim viri , & cujus nomen fama nec vetustate obrui , nec oblivione deleri poterit , Nicolai Volscij Regni Poloniæ Supremi Marschalci , exstructum. Et in vicinia castelli , vivarium diversorum animalium am-

amplissimum, in quo nostris temporibus, præter castores, capras, damas & danielos, mille sexcenti solummodo cervi ipsi numerabantur. Eiusdem illustrissimi viri studio & magnificentia CLOBUCII, templum & monasterium, similiter Canonorum Regularium, & palatium penes asfabre factum, & hortus ut dicunt Italicus conspicitur. Sequitur Czenstochia; oppidum quidem, bona cerevisia, quæ non tantum per Poloniam, sed etiam per vicinas Imperii Germanici, provincias distrahitur, percelebre. Monasterium verò extra oppidum

dum in Claro monte situm, egregieque nunc restauratum & munitum, B. Virginis miraculosa imagine, à S. Luca Evangelista depicta, fere toti Christianitati notum. Solent enim eò, è longissimis partibus Europæ, devoti homines venire, aut saltem donaria sua mittere, difficultatibus aliquibus impediti. Hinc thesauros ibi ingentes in gemmis, auro, argento, & vestibus sacris videbis, Religiosorumque inibi degentium, S. Pauli primi Eremitæ, frequentiam non contemnendam. In proximo templum S. Apolloniæ, & turris conspicitur: atque inde FF. Dominicanorum

rum residentia Gidlensis, itidem B. Virginis imaguncula miraculosa percelebris ubi & Carthusia noviter exstructa est. Ad confluenta deinde Vartæ, oppidum Mstovia, Canonorum Regularium, ditio amplissima, qui Præpositum insulatum loco Abbatis habent; & ad manum dextram inter Sylvas, arx in scopulo eminentissimo Olstina. Tum procedendo versus ortum æstivum, S. Annæ templum Prioviæ, sub cura FF. Minorum de Observantia, piorum hominum assiduis peregrinationibus famosissimum. Ad fluvium verò Pilciam, Novopolia, nidus Koniecpolsci-

polsciorum, cum arce elegantissima, & castellum Potok, conspicuum, ejusdem familiæ amœnissima possessio. Lelovia deinde sequitur, territorii caput, & muro vetusto permunita. Hinc Pilcia, Zbaravii Ducis ditio, templum Canonorum in oppido habens, in monte verò munitissimum propugnaculum, ad præsentem Geometriam dimensum; intus palatium superbissimum, & hortus more Italico excultus. Inde versus meridiem eundo, primum occurrit Ogrodeneia, in scopulo arx DD. Firleorum vetustissima; deinde oppidis aliquot ignobilioribus

bus interjectis, Severia caput amplissimi cognominis ducatus, arcem habet satis munitam in insula unius latissimi stagni, & aliam Lipoveciæ in scopulo eminenti, famosam carceribus insolentioris Cleri Diœcesis Cracoviensis. Cum enim Episcopus Cracoviensis supremus Princeps sit Ducatus Severiensis, qui aliquot oppida continet, Lipoveciam inter illa, tanquam vicinorem urbi Crac. ubi communissime iudicia peraguntur, incarcerationis licentiosis Clericis antiquitus deputavit. In eodem ducatu est Slaucovia fodinis argenteis percelebris, ac ob id multum

Epi-

Episcopis Cracoviensibus amata. Vicina illi Ilcussia urbs regia itidem plumbi atque argentifodinis dives, & famosa, cives habet, ut in luxu plus nimium superbos, sed ad devotionem & pietatem nihilominus pronos, & benè moribus politos, urbem ipsam mœnibus cinctam, & domus pulchrè è laterculis factas: panis hic semper optimus & caro bubula, ut etiam Cracoviam ipsam superent, à qua vix quinque milliariibus distant. Quo spacio videbis tot castella, tot monasteria, totque palatia nobilium, sacerdotum, mercatorum, & in primis Tencinum, in monte eminentis-

E   tis-

tissimo situm, arcem pulcherrimam Comitum ab illa cognomen suum derivantium, originem verò à Lecho ipso, gentis Polonæ authore: deinde ad sinistram Piescovam scalam, inter sylvas arcem in rupe prærupta sitam. Itemque Ocieceium, arcem simili situ gaudentem, & à tergo quasi Rabstiniam, Ilcussia imminentem. Versus autem Cracoviam procedendo, Moraviciam, Balicis, Midlnicos, palatia pulcherrima. & ante ipsam jam urbem Voliam castellum elegantissimum, industria Italorum opificum exstructum. Tum denique in suburbano, Lobzovia, palatium

um sumptuosissimum regium, & hortus undequaque cultissimus. Ad occidentem urbis, uno milliari conspicitur in monte eminentissimo Argentineo nuncupato, Patrum Camaldulensium Eremitorium, prædicti viri excellentissimi Nicolai Volscii sumptibus magnificentissime exstructum, ubi est quod viator miretur, cum sint omnia ad amussim, juxta proportionem geometricas in fabricando observata. Medio quasi milliari inde Tinecium, Benedictinorum ad Vistulæ præterlabentis litus monasterium, Abbatem quinque civitatum, & centum villarum Dominum ha-

bens, qui est perpetuus Canonici Cracoviensis. Et pergendo ad confinia Silesiæ, palatium Spittoviense ad ejusdem Vistulæ confluviū occurrit: deinde arx Bobr-
 cens, in ducatu Osueci-
 mensi. ut ipsam Osuecimi-
 am inter paludes sitam omit-
 tam) Inque ducatu Zatori-
 ensi, palatium Osiecense
 haud indecorè permunitum.
 Similiter in Comitatu Zive-
 censi, Monasterium Cano-
 nicorum Regularium, &
 palatium pulcherrimum in
 Sucha. Arx deinde Landis-
 coronensis in rupe excelsa,
 per tot milliaria undique
 conspicitur; tum in ditione
 illius, Mons calvariæ, ab
 illu-

illustri olim viro Nicolao
 Zebredovio Palatino Craco-
 viensi appellatus, inque ejus
 hæreditario fundo à viris re-
 ligiosis, piorum devotioni
 locus delectus, observata
 omni similitudine situs, cum
 situ urbis Hierosolymitanæ,
 in qua Christus Dominus
 operatus est salutem no-
 stram. Ergo collibus impo-
 sitis suis cognominibus, ora-
 toria sparsim per campos
 pulcherrima extruxit: in
 monte verò ipso Calvariæ,
 monasterium sumptuosissi-
 mum FF. de Observantia
 crexit: impetrata à Summo
 Pontifice gratia, quo à pe-
 regrinantibus ea loca licitè
 visitari possint. Fitque eo

maximus hominum concursus, non è Polonia tantum, aut vicinioribus locis, sed ex Ungaria, Transylvania, Silesia, Moravia: aliisque remotioribus populis. Ab alia parte urbis Cracoviensis, est Abbatia dives, monasteriumque Cisterciensium satis munitum & pulcherrimum Claretumbæ seu Mogilensæ. Et aliud ex opposito ferè, Vistula tantummodo superata, Staniontecense, Monialium D. Claræ. Tum in Sylvis palatium regium Niepolomicense, venationes diversarum ferarum & hortu excultum habens. Et sylvis superatis quarto ab urbe miliari, aut quinto, Præmonstra-

stratensium Abbatia Hebdo-
viensis. In Submontanam
verò regionem vergens, Velis-
ca civitas salis metallici fo-
dinis nota per Europam,
vel ex solius Rhetici Mathe-
matici celeberrimi descrip-
tione: itemque Bochnia,
æmula Veliscæ, iisdem
fossilibus abundans. A cu-
jus latere dextro versus Un-
gariam, primo conspicitur
Dobcicia, civitas cum arce:
deinde Sciricium intra mon-
tes, Cisterciensium Ab-
batia non contemnenda. Et
versus ortum in Viscicia,
Comitis Lubomirscii, Cra-
couiensis Palatini, arx mu-
nitissima, & PP. Discalcea-
torum in uno monte vicino

Eremitorium: utraque moderna architectura, excellentissimas picturas diversasq; marmora, & artificiosos in hortis aquæductus continens. Omitto oppida ignobilia, & veteris fabricæ arces, omitto villas & domus nobilium affabre factas, cum non in urbibus modò, sed etiam in villis, lautius nunc & quodammodo magnificentius habitare nostri homines studeant, præcipuè autem in satrapia Cracoviensi, quæ & Germaniæ vicinior aliis est, & Italos mercatores atque opifices, quorum opera & industria in ædificando utitur, complures semper habet. Sande-

decia itaque in submontana hac regione, civitate alias circumvicinas populationes superat, quæ & Abbatem Præmonstratensium monachorum, & Ecclesiam Collegiatam habet: & homines Mercurio deditos, non pigros aut agrestes uti communiter fiunt montani omnes, sed politos, industrios, & negociis suis intentos. Urbs muro cincta ad ripam Dunajecii in loco amœnissimo, quasi uno milliari in prospectu veterem Sandeciam habet, ubi moniales Præmonstratenses ditissimum tota Polonia monasterium incolunt. Quinque milliariibus inde Biecia

urbs pulchra & loco munito sita, sui territorii, prout & Sandecia caput; tandem Tucholia, Zmigrodum, Dembovecia Ducla, & Tarnovia, Ecclesia collegiata marmoribus perpolitae conspicua, tum muris ædificiisque urbis, atque extra paulo in monte eminenti arce perinsignis, cui vivarium amplissimum adjunctum conspicitur. Est hic in suburbano FF. Minorum de Observantia & Monialium D. Benedicti haud inelegans, & in templo Canonorum, sepultura Tarnoviorum Comitum & Ioannis ultimi Ducis Ostrogii variè marmoribus exornata & tota sanè Phididio

dio opere sculpta. Ad septentrionem itaque procedendo, inter nobiliora oppida hujus Palatinatus censentur esse Opatovecia, Cosicia, Prosovia, Miechovia militum sepulchri Christi ditio, qui in ea monasterium multis possessionibus ditatum habent, Præposito insulato superiori utentes. Xiansia, monasterium Augustinianorum & palatium marmoribus pulcherrime variegatum extra septa oppidi habet. Andreovia Abbatia prædives, & oppidum non contemnendum. Scarbimiria frugum dives, & Collegio Canonorum honorata; Chroberscum arx pul-

pulchra Marchionis Misco-
vii , atque ejusdem civitas
Pinczovia palatium superbis-
simum continens , in quo
maximè balneum à poëtis
celebratur. Terra abundat
lapide vivo pro fabricis ex-
struendis apto , & agros per
totum fertilissimos habet.

Sed jam transeamus in
SENDOMIRIENSEM Pa-
latinatum , qui in octo terri-
toria dividitur, Sendomiri-
ense videlicet, Radomense,
Stenzicense , Corcinese ,
Vislicienne , Chencinense ,
Opocinense & Pilsnense. Ha-
betque Senatores ad Consi-
lium Reipub. spectantes nu-
mero novem. Palatinum
inprimis , tandem Castella-
nos

nos sequentes , Sendomi-
riensem , Visliciensem , Ra-
domiensem , Zavichosten-
sem , Zarnoviensem , Ma-
logostensem , Polanecensem
& Cechoviensem. Abun-
dat metallis , auri , argen-
ti , æris , & lazurii apud Kiel-
cios ; plumbi & argenti
apud Chenciniam : ibidem
marmoris nigerrimi & viri-
dis atque rubei apud Cuno-
viam ; ferri & chalybis , ad
Vonchociam Bodzantinum ,
Sydloveciam , atque alibi
passim. Sicut & pomaria
fructuosa ubique reperias ,
sed maxime in suburbanis
Sendomiriæ ipsius & Zavi-
choſti , in quibus pirorum ,
malorum , prunorum , persi-
co-

corum, ceraforum, & nucum bonitas atque varietas, certat cum Ungaricis & Italicis, Sunt & vites, quarum vuæ non insuaves sunt. præsertim si æstas & autumnus temperiem suam servant: sed vinum inde expressum acerbius, ubi defecatum est. Urbs in scopulo eminenti posita ad Vistulam, prospectum amœnissimum habet, satisque cives politos sortitur, cum magna ibi semper nobilium sit frequentia, ob assiduam jurisdictionem magistratuum provinciae ibi residenti-um. Est quoque ibi & Collegium Canonorum locupletissimum, & Collegium Clericorum Societatis Jesu juven-

ventutem docentium, & Collegia Religiosorum virorum, & arx Regia satis pulchre fabricata, in qua residet Præfectus. Secundum illam est OPATOVIA quatuor inde milliariis distans, in loco fertili & amœno sita; itidemque templo Canonico- rum, viris religiosis & populi frequentia urbs insignis atque munitio Viazdensis noviter erecta. Radomia territorii sui caput, muro cincta, templum Minoritarum, inter alia, pulcherrimum habet. Oppidum Jedlinskio dictum Gymnasium Academicum celebre & templum affabre extructum. Tarlovia quoque tem-

templum inter novas fabricas magnificentissimum. Solecia ad Vistulam sita, arcem à Duce olim illustri, Christophoro Zbarauio restauratam, & recentiori architectura exornatam, hortoque cultissimo auctam continet. Ilza, urbs domibus latericiis elegans, Episcopi Cracoviensis est, olas pulcherrimas toti Poloniæ subministrat; cui arx adjuncta veteris quidem fabricæ, in loco editiori, sed pro commoditate Aulæ Episcopalis satis augustè exstructa. Ad eam pertinent Cunonia, marmoribus omnis generis & omnis coloris percelebris. Illi vicina Vonchocia, monacho-

chorum Cisterciensium Abbatia pinguis, aquisque irriguis & hortorum amœnitate læta: Habet in fundo suo lapidem pro fabrica optimum, itemque cotes, acundo ferro qui per totam Poloniam distrahuntur. Ferri autem officinæ, passim ibi per sylvas & montes sparsæ reperiuntur, sed præcipuè in ditione Episcopi Cracoviensis, qui suam residentiam Bozentini communissimè habere solet: civitas est haud inelegans, muro & vallo septa, palatium pulchrum, & hortos Episcopi continens; estque quasi ad radices Calvi montis, quo in tota Polonia altior non invenitur.

In iugo ipso, Benedictinorum Abbatia est, celebris ligni S. Crucis veneratione: populus enim ex tota Polonia eo concurrere, & vota sua exsolvere solet, miraculorum quæ ibi patrantur fama assidua concitatus. Itidem ad radices montis celebre est monasterium S. Catherinæ, FF. Sancti Francisci de Observantia, prout & alia complura per circuitum sparsa. Et versus occasum procedendo, Kielciis (Ecclesia hic Collegiata pulchra & palatium Episcopale marmoribus exornatum ad Symetriad Italicam) æris & cupri, lazuriique fodinæ famosæ Episcopi

pi Cracoviensis sunt: prout Chenciniæ plumbi, argenti, atque marmoris diversi, tribus milliariis inde, Regis ipsius. Arx ibi in monte prærupto sita, jurisdictionem in totum illum districtum exercet. Sequitur Malogostia titulo Castellani nota, aliaque plurima ignobilia oppida: inter quæ Sulovia alicujus nominis est, quod Abbatem Cisterciensium Monachorum habeat, dominum aliquot circumvicinarum civitatum; Drevicia castro antiquo notabilis, sicut & Inovlodia ad fluvium Pilcam sita: sed vtriusque claritatem obscurat Sidlovecia, Ducum

Radivillorum non contem-
nendus Comitatus, & bo-
nas piscinas, & frequentes
ferri fodinas & sylvarum co-
piam, & pulchra urbis ædi-
ficia habens. Hæc in septen-
trionaliore parte hujus satra-
piæ, quæ quasi pro addita-
mento Vistula superata di-
strictum Stenzicensem ha-
bet, in transitu verò ipso
Seciechoviensem Benedicti-
norum Abbatiam, ad ipsam
fluvii ripam sitam, & paulò
superius Janoveciam, arcem
in editiore ripa haud inele-
gantem habentem. In Sten-
ziciensis verò tractu, arx Vil-
ciscensis, primum inter o-
mnes nobilium villas, locum
habet, quoad elegantiam fa-

fabricæ; reliqua omnia ve-
tusto more, in toto illo ter-
ritorio ædificata. Cum ita-
que per medium quasi, pala-
tinatum Sendomiriensem, à
meridie ad septentrionem
Vistula decurrat, & hanc
partem quæ versus occiden-
tem est, per medium etiam
mons Calvus, ab ortu in oc-
casum secet, enumeratis no-
tabilioribus locis quæ in
parte Boreali erant, nunc ea
quæ in Austrum vergunt,
breviter percurramus. Ac
primum ad montis ipsius ra-
dicem Slupciam Abbatis S.
Crucis oppidum haud igno-
bile intueamur; deinde La-
goviam Episcopi Cujavien-
sis civitatem, olis conficiun-

dis quæ per Poloniam distrahuntur celebrem. Hinc sequitur Racovia, nidus Arianorum, olim populosa civitas satis, & synagoga impiorum, gymnasioque inficiendæ verius, quam erudiendæ juventutis, apud suos sectatores famosa, Sed nunc expulsi publico Comitiorum decreto blasphemiam magistris tota in Catholica Ecclesiæ gremium gratiâ & assistentiâ divinâ revocata, & cura pietateque sanctæ memoriæ Antistitis Jacobi Zadzicii templo magnifico & circa eam Clero religioso, Conspicua.

Vi-

Vicina illi Sydlovia, muro vetusto circumdata, & insuper arce itidem munita, Catholica, & quæ parte quasi ab una, post multa alia oppida ignobiliora & villas, Pocriuniciam Cistercensium ditissimam Abbatiam habet; parte verò ab alia arcem Rytujanensem Comitum Tenciniorum, & ab illis exstructum in sylvis Eremitorium Patrum Camaldulensium, Sancti Romualdi sectatorum.

Est ibidem monasterium in vicinia F F. Sancti Pauli Primi Eremitæ, Biesoviae, quod si-

F 4

mili-

militer prædictorum Camal-
dulensium fundator Illustris-
simus Comes Io. Tencinius
Palatinus Cracoviensis, va-
riis pro sua devotione dona-
riis exornavit. Sequuntur alia
celebriora oppida Osiecum,
Staſovum, Połanecia, Pa-
czanovia, Stobnicia, Oleſni-
cia, Oſſolinum Palatium
elegans, & Monasterium Do-
minicanorum Climunto-
viæ, atque Ecclesiam colle-
giatam cum Præposito in-
ſulato habens. Corczynum
territorii caput, arcem loco
munito inter aquas habens,
& Viſlicia demum, mediis
in paludibus ſita, ubi tem-
plum Canonorum ex lapi-
de quadrato, & Cleri habi-
tati-

tationes bene exſtructas vi-
debis; tum infinitam multi-
tudinem ſerpentum aliorum-
que inſectilium paſſim, ſed
quæ à Pontifice Romano, ut
ſcripturæ regiſtratae teſtan-
tur, excommunicata, in-
colis minimè nocent, trans-
portata verò, ſtatim emo-
riuntur. Sborovia, arx an-
tiqui operis, eſt quaſi media,
inter Viſliciam & Corczy-
num, vivaria animalium
ampliſſima, & piſcinas opti-
mas circumcirca habet. Sed
ad trans Viſtulanam partem
huius ampliſſimæ ſatrapie
tranſeamus, quæ inter op-
pida Piłſnam territorii caput
numerat, templum pulchrum
& organa celeberrima ha-

bentem. Deinde Sendisoviam, Zarnoveciam, Socoloviam, Præclaviam, Zaclincynum foro pulcherrimo conspicuum, & Lezaiscum, tum templo Parochiali, militum sepulchri Domini, illustre, tum extra oppidum Monasterio FF. Minoritarum, ad quod populi undique devotionis ergo in Beatis. Virginem, cujus imago ibi miraculosa asservatur, concurrunt, per omnes circumvicinas provincias celebrare. Sunt & arces nobilium in hoc districtu non contemnendæ plurimæ, sed hæ tres præcipuæ censentur, esse Rzemienium munitissimum, Vieviora amœnissima,

ma, & Baranovia elegantissima. Sed quas nuper ab Ossolinio Palatino Sendomiriensi Christophoria elegantissime exstructa superat.

Tertia & ultima pars Minoris Poloniæ LUBLINENSIS satrapia, cui adjuncta est Tetra Lucoviensis, circiter duo millia domus nobilium habens. Et cum tota Minor Polonia unum tantum Episcopum Cracoviensem habeat, qui mille octodecim templa (inter quæ tredecim Ecclesiæ collegiatae sunt) sua jurisdictione complectitur, idcirco Lublinensis quoque Palati-

latinatus eidem Episcopo
 subjectus existens, præter
 complures civitatum præfe-
 ctos, & varios magistratus,
 duos tantum in sua amplitu-
 dine senatores habet, Palati-
 num & Castellanium Lubli-
 nensem. Porro Lublinum
 ipsum, long. 45. fere gradu.
 lat. amplius 51 quamvis non
 adeò spaciosum sit, ita bene
 tamen exædificatum est, ut
 uix ulli totius Sarmatiæ urbi
 cesserit, vel amœnitate si-
 tus, vel cœli salubritate, vel
 fœcunditate soli, vel alia-
 rum quarumlibet rerum vi-
 tæ degendæ conducibilium,
 aut etiam ad splendorem &
 luxum pertinentium uberta-
 te. Habet templa & mona-
 ste-

teria magnificè exstructa:
 habet Ecclesiam Collegia-
 tam: habet Collegium Cle-
 ricorum Societatis JESU fre-
 quentissimum: habet ter in
 annum nundinas celeberrim-
 as, ad quas concurrunt
 Angli, Scoti, Itali, Ger-
 mani, Moscovitæ, Persæ,
 Armeni: habet Parlamen-
 tum seu judicium Tribunalicia
 totius Poloniæ, atque ex
 eo maximam frequentiam
 nobilitatis. Secundum post
 eam locum tenet Cazimiria,
 ad Vistulæ ripam civitas
 pulcherrimè exædificata, &
 satis mercatoribus abundans.
 Reliquæ sunt Opolia, Cu-
 rovia, Crasnicia, Levar-
 tovia, Urzendovia. Lenczna,
 sed

inter quæ Czemiernicos primo loco adscribemus, ob pulchritudinem palatii, ab egregio olim & excellentis prudentiæ viro D. Henrico Firleio, Archiepiscopo Gnesnensi, magnificentissimè exstructi: tum ob amœnitatem hortorum. Quamvis & Dombrovia, eorundem DD. Firlejorum, arx non inelegans habeatur.

L I T V A.

L I T U A N I A.

Sylvestris sanè fuit superioribus temporibus pleraque omnis Lituania, sed à Sigismundi Senioris temporibus, ad hodiernam usque diem, optimorum Regum studio, diuturnam pacem nacta, nunc ubique diligenter excolitur, frugum leguminumque ferax, & pratis, hortis, pomariis, abundans: villis, pagis, oppidis, castellis, recentiorisque fabricæ ædificiis, non modo in urbibus, sed etiam in prædiis fertissima. Fluvios complures, & lacus ingentes, sed
pif-

piscosos passim habes extenditurque à confinio satrapiae Lublinensis, usque ad terminos Livoniae in longum per nonaginta milliaria Germanica, in latum per quadraginta & amplius, à finibus Prussiae ab occasu, ad Albæ Russiae; (quæ ad Magnum Ducatum Lituaniae spectat) conterminia versus ortum. Et dividitur communissimè in hos tres Palatinatus, Vilnensem, Trocensem, & Brescianensem. VILNENSIS satrapia seu Palatinatus primum in Magno Ducatu Lituaniae locum tenet. Habetque Episcopum, (qui se Ducem Iuanum scribit) ita latè suam jurif-

jurisdictionem extendentem, ut in tota Lituania atque Alba Russia, quæ tot satrapiis constat, usque ad confinia Moscoviae, non nisi illius Vicarii seu Officialis, sacris Christianis praesint & invigilent: nullius alterius Dioecesis intervenit. Habet & Palatinum, atque Castellatum, qui ad Senatum Regni, spectant, sed Palatinus ipse quoque & urbis Vilnae Praefectus est, exercetque jurisdictionem suam in omnes, exceptis magistratibus aliis, qui ibi suam residentiam habent. Nam & Parlameptum seu Tribunal totius Lituaniae, prout

G cum

cum adjacentibus sibi provinciis extenditur, ibidem celebrari mos est. Urbs magnitudine non superat Cracoviam, sed quia forum strictius habet, videtur plateas ex eo longiores ducere, à porta nimirum Rudnicensi usque ad arcem inferiorem, ubi templum Cathedrale est, & in eo corpus integrum S. Cazimiri Principis Poloniæ, fratris Germani Sigismundi Senioris, Regis olim Poloniæ sapientissimi, qui eum à Leone X. Sanctorum Catalogo inscribi curavit. Huic tanquam avo suo Serenissimus Rex Sigismundus III. tumbam argenteam nuper tria millia librarum ponderis ha-

habentem, fieri curavit, itemque altare argenteum, capellam marmoris exquisitissimi, campanam ingentem (similem Cracoviensi illi quæ à Sigismundo I. facta, nomen illius retinet) votum expugnati Smolensci, ad quam pulsandam viginti quatuor robusti homines requiruntur: & demum sub titulo & patrocinio illius, basilicam Italicæ architecturæ, Societatis JESU Clericis, in medio urbis foro, magnificentissimè erexit. Quæ prædicta Societas, Collegium studiosorum à Rege Stephano fundatam in platea Castrensi superbè ædificatum ad D. Joannis templum

Parochiale possidet, novitiatum verò in alio loco habet. Collegium istud sub titulo Universitatis erectum est à Gregorio XIII Anno 1579, urgente inprimis fundatore Valeriano Episcopo Vlnensi, & Stephano Rege, aliisque viris piis, de quo vide Albertum Koialovicium Societ. J E S U Theol: ejusdem universitatis Pro-cancellarium, in Miscellaneis rerum ad Statum Ecclesiasticum in Mag. Duc. Lit. pertinentium. Theologiam hic profitentur sex Professores, septimus linguam sacram; Philosophiam quinque; Jus utrumque quatuor. Humaniores litteras septem.

Ar-

Arces in hac urbe Regia duæ sunt, superior vetusti operis & planè jam desolata: inferior autem proportionatæ geometriæ, & satis pro regio comitatu augusta. Reliquorum nobilium palatia minora, sed pulchrè fabricata, sicut & civium privatorum domus, qui post illud incendium grande, quo urbs tota perierat, Anno 1610, cum bellum cum Moschis haberemus, elegantius lapidibus & laterculis ædificare cœperunt. Sunt hic monasteria complura, tam Græcorum, quam Latinorum; erat & synagoga Calvinistarum, qui itidem suum Gymnasium habebant,

G 3

pe-

petitis ex Germania suæ impietatis magistris, namque urbs ista plurimos, & opifices & mercatores, Germanos, Scotos, & Anglos habet. Sed itidem decreto Comitiorum regni prout & Racoviensium Arrianorum funditus extirpata est. Bombardæ bellicæ æneæ, & sclopeta minora, hic præstantissima conficiuntur, tum alia quoque militum utensilia & arma. Quatuor ab urbe milliariis est, in sylvis Rudnikum, aula regia ornatissima, & hortus amœnus, & venationes ferarum, & vivaria illarum amplissima habens. Inter oppida autem, Lida atque Osmiana, quæ

quæ sunt territoriorum capita, & Ducis Radivilli, Bierze, cum arce munitissima præcipua censentur esse; reliqua fere omnia lignea sunt, & parvi momenti.

TROCENSIS satrapia Palatinum tantum & Castellatum habet, quamvis illi subsit Terra Grodnensis, quæ etiam sibi territorium Volcoviscense adscriptum jactet, & utraque illarum Magistratus proprios habeat, superetque magnitudine ipsum districtum Trocensem. Quia tamen in Lituania non est mos minores Castellanos creare, prout in Polonia, ideo quælibet satrapia duos tantum Senatores habet, Castell.

stellanum & Palatinum. Civitas itaque Trocensis quatuor à Vilna milliariis distat, estque posita inter paludes inaccessibiles, quæ etiam intensissimo frigore non planè congelantur; & arcem quamvis vetustam benè tamen munitam habet; tum monasterium Benedictinorum, satis firmum. Hic in templo Parochiali Imago B. Virginis miraculis clara habetur, quo de longinquo fideles concurrere devotionis causa solent, diversaque beneficia & extraordinarias gratias, orantibus in prædicto loco, aut votum coram illa imagine concipientibus, Deus omnipotens largiri solet. Grodna autem

tem ad fluvium Crononem seu Memenum sita, arcem haud inelegantem in loco editiori habet, extructam à Rege Stephano, qui ob venationes ferarum majorum, puta alcium, vrorum, atque urorum, libentius hic immorabatur. Serenissimus autem Rex Sigismundus III. pontem Memeno imposuit, ligneum quamvis, sed ita affabre factum ut similem Polonia non habeat. Complura hic monasteria sunt & templum Parochiale pulchrum. Ignatiani quoque Collegium non ita pridem, pro studiosa juventute hic erexerunt.

BRESCIANENSIS

G 5 quo-

quoque Palatinatus, Lublinensi satrapiae vicinus, eadem ferè qualitates, quas & reliqui districtus Poloniae, possidet: oppida lignea & villas habet pecoribus & frugibus abundantes, præcipuè Cameneciam, Cobriniam, Ianoviam, quibus arces impositae sunt, Voiniam, Rososiam, Vlodavam, Bialam, ubi palatium Ducum Radivillorum pulcherrimum est, & nunc gymnasium publicum erectum, vocatis, ex Academia Cracoviensi Magistris & Professoribus in omnibus disciplinis peritis. Reliqua omnia ignobiliora sunt, præter Brescie ipsum, quod arcem in scopulo, inter
Bu-

Bugum & Muchaviecium fluvios, sitam habet: itemque palatium regium novae architecturae extra civitatem, cum hortis delicatis. Sunt & hic scholae Ignatianorum, monasteriaque religionum virorum non contemnenda. Sed & Judaei hic scholam suam in tota Europa celebrem habent; solentque convenire eò ex Italia, Germania, Moravia, Silesia, non modo studiorum, sed & promotionum causa, ut Rabini postmodum fiant, & domum reversi, suas synagogas dirigant. Berezæ Eremitorium Carthusianorum fundavit Leo Sapieha Pro-cancellarius M.D. Lituaniae, sunt

suntq; vicinæ aliquot Abbatia Ord. S. Basilii unitorum. Pincensis amplissimus districtus, proprios tam terrestres, quam castrenses magistratus habens, huic satrapia adjunctus est, sed sylvis nimium inumbratus, & paludibus immersus; piscium, mellis, & ferarum copia percelebris, tamen & fruges non malignè proferat, & ceram, sebum, lupulum, in Silesiam, atque in Prussiam Dantiscum mittat. Habet n. Pincum oppidum homines industrios, & mercaturæ adeo deditos ut & in Moscoviam, & in Germaniam sæpissimè cum suis mercibus excurrant. Sed ut plu-

plurimum religionis sunt Græcanicæ, Episcopumque proprium habent. Ubi & Ignatianis collegium Dux Stanislaus Radivillus Cancellarius Lituaniæ crexit.

R U S S I A.

PRout Regi Poloniæ amplissima Russiæ regio subjicitur, extenditur in longum, ab ora Pocucensi, ad confinia Livoniæ, per ducenta plus minus milliaria; in latum verò à Polonia minor aut Lituania, versus ortum usque ad vastos Tartarorum campos, aut Moscoviam, per centum viginti.

Divi-

Dividiturque in Russiam albam, quæ ad Magnum Ducatum Lituaniæ spectat, & in Russiam rubram, quæ propriè dicitur Roxolania, & ad Poloniam pertinet. Nam tertia pars, ultra Tanaim & fontes Borysthenis posita, dicitur Russia nigra ab antiquis, à recentioribus autem vulgo obtinuit Moscoviam appellari, quod totum illud imperium, quaquà latum est, ab urbe & fluvio Moscua, dicatur communiter Moscovia: quæ olim Sarmatia Asiatica vocabatur. Nostra autem cis-Borysthenica Russia, Sarmatia Europea; & Polonia ipsa, propriè Vandalia. Tota hæc
in.

in universum regio, frugum, ferarum, pecoris, piscium, & mellis copiam infinitam habet, præsertim in Podolia, ubi ex dictamno & aliis benè olentibus herbis ac floribus, ab apibus colligitur. Nobiles audaces sunt & strenui omnes, quin & agrestes ad bellum prompti, loriceis, sclopetis, hastis, aliisque plurimis armis, præcipuè autem cuspidē venatorum & pharetra utuntur.

RUSSIA RU- B R A.

Nobilissima hæc provin-
cia, lacte & melle abun-
dans, ab Austro Ungariam,
Moldaviam & Bessarabiam
habet, ab Euro Scythiæ deser-
ta, & potentissimum Mosco-
viæ Principem, à septentrio-
ne Albam Russiam, Stiro &
Pripecio fluminibus disjun-
ctam: ab occasu verò Mi-
norem Poloniam, Visloca
& Vepro fluviis, quasi no-
tioribus terminis divisa.
Complectiturque in se sep-
tem amplissimas satrapias,
Russiæ Palatinatum impri-
mis,

mis, deinde Podoliæ, Vol-
hyniæ, Belzæ, Braslaviæ, Ki-
ovix, & Terram Chelmen-
sem Haliciensemque.

RUSSIÆ satrapia ha-
bet Senatores, Archiepisco-
pum Leopoliensem, Epif-
copum Præmisliensem &
Kioviensem Palatinum Rus-
siæ, & Castellanos quatuor,
Leopoliensem, Præmissien-
sem, Haliciensem, & Sanocen-
sem, quia in totidem etiam di-
strictus seu territoria dividi-
tur. Et primi quidē districtus,
primaria urbs Leopolis est, si-
ta longitudinis gradu 46. l. 49
Habet propugnacula satis fir-
ma, & arces duas; habet uti di-
ximus sedem Archiep Catho-
lici, & duorum Episcoporum.

H   nem-

nempe Armenici, atque Rus-
fici. Hæreticos autem nus-
quam admittit, nec admittit,
ob quod maximè à Sixto V.
laudata fuit & insignibus il-
lius donata. Viros litteratos
permultos habet, libenterque
promovet, & amat eò con-
currentes, atque ex eò em-
porio, civiumque elegantia
& humanitate maximè flo-
ret. Ignatiani hic Collegium
studiosorum habent; sed &
Dominicani, Franciscani,
Carmelitæ, Bernardini, ali-
que studia Theologica atque
Philosophica diligentissime
tractant. Humaniorum verò
artium gymnasium urbis,
optimos præceptores ex Aca-
demia Crac. sumit. Nundi-
næ

næ hic brumales, pro festo
S. Agnetis celebres fiunt: so-
lentque eò ex Ungaria, Mol-
davia, Turcia, atque aliis
orbis partibus ditissimi mer-
catores venire. Cum autem
præter fluvios infinitos, ha-
beat Roxolania piscinas in-
gentes & stagna arte manu-
que facta ferè innumerabilia,
quæ pisces omnis generis
pinguissimos proferunt, id-
circo illi hyberno tempore
sale conditi (cum omnes re-
centes comedi & servari ob
multitudinem non possint)
vasis ingentibus, cum ad ali-
as civitates, tum maximè
nundinarum tempore Leo-
polim convehuntur, atque
demum inde per totam Po-

Ioniam distrabuntur. Temp²
pla in hac urbe pulchra sunt,
& vestibus sacris atque vasis
argenteis aureisque satis be-
ne ditata, Societat. Clerici, in-
ter reliqua clenodia, casulam
gemmis totam atque lapi-
dibus pretiosis variegatam
habent, æstimatam aliquot
myriades florenorum. Simi-
liter templa alia, multos ca-
lices aureos, multaque vesti-
menta sacerdotalia marga-
ritis distincta habent; sed
præcipuè templum Cathe-
drale mitram Episcopalem
ingentis precii gemmis ex-
ornatam. FF. verò Minores
de Observantia, qui extra
urbis muros sunt, templum-
que magnificentissimum fi-
bi

bi non ita pridem exstruxe-
runt, inter alias sanctorum
reliquias, habent quoque sui
instituti Fratrem unum, ad
altare majus sepultum, Bea-
tum Ioannem Duclensem,
miraculis clarum. Qui dum
viveret, in divini verbi præ-
dicatione inexhausti planè
laboris erat. Eaque fuit in
homine jam inde à primis
annis pietas & innocentissi-
ma sanctitas morum, ut pris-
corum Anachoretarum exi-
mium in eo specimen eluce-
ret. Oppida præcipua hujus
districtus sunt, Glinia-
ni, Zloczovia, Zboro-
via, Grodecia, Komar-
na, Zolkvia arcem pul-
cherriam atque hortos a-

mœnos templumque vario
marmore exornatum habens;
quamvis & aliæ civitates
cum adjunctis sibi castellis
non sint planè ignobiles, in-
ter quas Javorovia, celebris
tepidarum aquarum scaturi-
gine in pago Sclovia dicto,
ebullienti, utili valdè ad cu-
randos varios hominum
morbos, ut libro suo testa-
tur, magnæ experientiæ
Medicus, Sixtus Leopoli-
ensis.

Secundus satrapia hujus
distriktus est Præmisliensis;
urbisque ipsa Præmislia arce
in scopulo sita, & duobus E-
piscopis, Latino sive Catho-
lico, & Russico ritus Græca-
nici cohonestata est. Adsunt
&

& Ordinis Religiosorum di-
versi, præter Venerabile Ca-
nonicorum Capitulum. Est
& Collegium pro studiosa
juventute Societatis J E S U
Clericorum: sunt & magi-
stratus diversi, tam castren-
ses quam terrestres: suntque
demum cives mercaturæ de-
dicti plurimi: nundinasque
celebres quolibet anno ha-
bent, Castella hic passim no-
bilium munitiora videbis,
ob frequentes Tartarorum
incurSIONES muris, & propu-
gnaculis firmata, Bialoboki,
Sofnicia, Dombrova, Uher-
ce, Prochnicum, Laski, sed
quæ inter excellit Crasici-
num, recentioris fabricæ ad
Sanum fluvium, palatium, u-

no aut altero milliari à Præmisliæ. Oppida verò celebriora sunt Samboria, pulcherrimum Minoritarum monasterium habens, Fulstina, Dobromilia, Visnia, Zidaczovia, Mosciska, Dubiecia, Canczuga, Prævorscia, Iaroslavja, nundinas profesto Assumptionis B. Mariæ Virg. in toto Regno Poloniæ celebriores habens, ubi præter alias merces, è Perside Constantinopoli, Venetiis, Moscovia, & Amstelrodamo apportatas, solent amplius quadraginta millia bonum venalium fieri, & medium tantum equorum. Ignatiani hic Collegium studentium habent domum-

munque residentia extra urbem & virgines Vestales monasterium regia planè munificentia exstructum: neque arcis fabrica & munitio contemnenda est, quam Sannus alluit ab ortu, urbs autem posita ab occasu. Sequitur Lancutum templis ab egregio viro Stanislao Lubomirscio Palatino Cracoviensi magnificè exstructis, tum Palatio magnifico munitioneque fortissima & hortis amœnis exornatum.

Resovia arce eleganti & monasteriis, nundinis item vernalibus profesto Sanct. Alberti clara; lactitiorum hic & linteaminum

magna fieri solet copia, quod in toto tractu isto Germanæ gentis homines pagos inhabitent, capti in bello quodam à Cazimiro magno Rege Poloniæ, deductique è Saxonia cum liberis & uxoribus, ut eam oram incoleant, ut domicilium proprium. Hi itaque pecorum & lini curam magnam habent, & nundinarum tempore, cum ad alia circumvicina oppida venum comportant, tum maximè Resoviam & Jaroslaviam.

Tertius, Palatinatus Russe, districtus est Sanocensis montibus Ungariæ vicinus, atque ipsi Transylvaniæ: ac ob id totus per colles dispositus,

fitus, excepto qua Crosnam protenditur: quæ urbs in hoc tractu ferè principalior, emporium Ungarorum habet. Quamvis enim illi passim merces suas & vina, in oppidis submontanæ regionis deponant, huc tamen veteri consuetudine ut plurimum advehunt. Quare & cives hic paulò ditiores aliis, & nundinæ apud illos reliquis viciniæ populationibus longè celebriores. Habet hic quoque Sodalitas J E S U, Collegium artium humaniorum, Sanocum verò ipsum, quamvis territorii caput, multo jam inferius est quo ad civilitatem & frequentiam habitatorum, arcem tamen in saxo,

faxo, supra Sanum fluvium sitam non contemnendam habet: sicut & aliæ civitates ejus tractus, Brozovia. Rimanovia, Dinovia, Lesko, quæ indies ob metum Tartarorum munitiones suas firmiores faciunt.

Quartus Russicæ satrapie districtus est Haliciensis, montibus Transylvaniae ab occasu hyberno, à meridie autem Moldaviae faginis sylvis cinctus, Tyra fluvio rapidissimo è montibus Carpathiis orto, versusque Eurum in mare Euxinum decurrenti, quasi per medium sectus: cujus pars Australior quæ trans Tyrum est posita, vulgo Pocucia appellatur. Oppi-

pida præcipua habet Haliciam à qua denominatur, olim regni Russici caput, Rexque propriè Haliciensis, non Russiæ (quia hæc tota in plurimas tetrarchias scissa, proprios duces habebat, sed quos inter primatum, & quasi monarchiam Duces Riovienses tenebant) nuncupabatur, ut latius hac de re Historiæ nostræ, Sed nunc ne vestigia quidem priscæ illius magnitudinis apparent. Arx est ad Tyram sita alicujus notæ, sed oppidum ciyes habet subrusticos agriculturæ, non Mercurio deditos. Similiter Sniatinum, ad Prutum fluvium situm, quod pro-

propriè est Pocuciæ caput, soletque nundinas semel in annum non incelebres habere, quod Valachi emporium ibi suum, tanquam in vicina faciant. Unde boum, ceræ, mellis, & equorum generosissimorum copia ingens eò adduci solet. Colomia non infrequens civitas ob salis cocti copiam, quod inde per totam Russiam & Lituaniam distrahitur, quarum omnes ferè satrapiaæ sale carent, nisi hic & in Præmislensi districtu conficitur. Sunt itaque pagi nonnulli apud Haliciam, in quibus ex aqua è profundis puteis hausta sal decoquitur, & partim in modum farinae, vel ni-

vis

vis minutum relinquitur, partim in frustula conformatur, & sic divenditur. Conficiturque pluribus in locis Russicæ hujus satrapiaæ, nempe apud Riboticios in tractu Præmislensi, apud Dobromiliam, Samboriam, & Solum, quod etiam à sale nomen habet. In desertis quoque campis Ukrainaæ, seu ulterioris Podoliae, propè Boristhenem, est lacus quidam, cujus aqua sereno & ardente sole, in solidum salem concrescit, quo circumjacentes accolæ utuntur. Sed ad rem nostram. In Pocucia nobiliora loca sunt Martinovia, Dolina, Strium, arcem in paludibus sitam habens. Cis Nestrum autem

aut

aut Tyram, Potocum, arce munita, & templo sodalium Dominicanorum, à Stephano Potucio, Palatino, Brallaviensi, qui ibidem fato functus quiescit, egregie exornatum. Ejusque successorum oppidum & arx Monasterziska, Uscie, Dobrovoda, aliaque complura castella, inter quæ Buczavia, arce firma conspicua, itemque Podhajecia muro cincta & propugnaculis, atque in vicinia arx Zavalovia non inelegans: tum Brezanum civitas populosa & templum pulchrum & palacium splendidum atque benè firmum habens.

Sequitur deinde **PODOLIA** continuis barbarorum

in

incurfionibus & præliis famosa, quæ, si optata pace posset ita frui, ut occidentiores Europæ populi, certè nec Italiæ, aut Ungariæ, solè ubertatem & divitias invideret. Habet & marmora diversa atque alabastrum in diversis locis. Dividiturque in tria quodammodo territoria, Camenecense, Tremboulense & Laticzovienfe, Camenecia est urbs cum arce, natura loci manuque permunita, triginta milliaris benè longis distans à Leopoli versus ortum hybernum, longitudinis gradu 49 la. 48 Habetque & ipsa duos Episcopos Catholicum unum, & Armenum alterum; gens

I

enim

enim hæc lucri causa libentissimè in Regno Poloniæ immoratur, & merces nobis varias, partim è Perside, partim è regnis Turcæ, præcipuè autem equos generosos adducit. Habentque hic, prout & in aliis urbibus Russiæ majoribus, suum magistratum seu seniores nationis, qui fidem Regi & Urbico magistratui pro reliquis spondent, & in vitia gentis suæ ipsi animadvertunt. Societas quoque JESU collegium hic suum habet, & instruit artibus juventutem. Secundo ab urbe lapide, est arx Potociorum, Paniouce dicta, à Joanne Potocio, insigni nostra ætate bellatore, Palatino

tino Brassaviensi, recenti architectura exstructa, celebris oppugnatione Turcica, cum anno 1621, bellum cum illis gravissimū ad Chotimiam in Valachia haberemus. Tremboula verò Laticzovia, Husiatinum, Barum à Regina Bona olim fundatum, ubi etiam Jesuitæ pro juventute informanda collegium habent, Czartcovia, Janovia, Zincovia, Miedzibozia, Iesupolis Grodecia, Jaslovecia, Sztanovia, Zvanecia, Tarnopolia, Kitaigrodum, Dunaiigrodum, & alia complura, hujus Dynastiæ oppida, singula ferè ob Scythiæ infestationem, & quasi assidua bella, non malè permunita

I 2 sunt

sunt, habentque arces sibi adjunctas firmissimas, & incolas bello natos, Martique deditos. Senatores hujus satrapiae sunt tres, qui ad Reipub. Consilium pertinent, Episcopus Camenecensis, Palatinus Podoliae, & Castellanus Camenecensis.

BRASLAVIENSIS Palatinatus ultra Podoliam in confinio Tartarorum positus, egregias populationes plurimas, atque arces permunitas habet, quas inter eminent, Morachua, Jarosovia, Zitomiria, Sarogrodum, Felstinum, Chmielnicum. Braslavia ipsa, ad Bogum fluvium sita, atque Vinnicza, conventuum nobilitatis at-
que

que judiciorum deputatus locus; ubi Societatis quoque Clerici, erudiendae juventutis collegium egregium habent. Senatores hic duo, Palatinus & Castellanus. Districtusque satrapiae duo, Vinnicensis, & Zitomiriensis.

Similiter Tartaris vicinus est Palatinatus KIOVIENSIS, sed qui parte ab altera Moschum quoque habet, & quasi per medium maximo fluviorum Borysthene secatur. Urbs Kiovia ampla & populosa satis, olim sedes Ducum suorum, qui totius Russiae seu Sarmatiae, tam in Asia, quam in Europa, imperabant, Romanisque ipsis,

ac postea Græcanicis Imperatoribus graves ; cæterum nunc vix ruinæ veteris illius magnitudinis apparent, cæque paucae , omnia tempus rerum edax absumpsit. Est hic Archiepiscopus Russo- rum , omnium quotquot in Regno Poloniæ Græcanici ritus Episcopi sunt , primas seu Metropolita , qui Romano Pontifici obedientiam nunc præstat. Est & Episcopus Catholici ritus , qui cum Palatino , & Castellano urbis , ad Senatum Regni pertinet. Tempia hic tam Russo- rum quam Latinorum compluria , sed quorum unum , Archimandrita cum monachis suis Schismaticis , & re- belli-

bellibus Sedi Apostolicæ , occupat , habetque centum pagos maximos adscriptitios. Sunt hic speluncæ naturaliter factæ in quibus corpora olim Ducum Kioviensium reponebantur , hodieque visuntur nonnulla integra , quæ illi pro sanctis venerantur. Extendunturque illæ criptæ , seu subterraneæ speluncæ uti ferunt , usque in Moscho- viam per aliquot decumas milliarium. Monachi illorum (S. Basilii instituti) qui durissimam vitam agunt , intrant eas tempore Quadragesimali ibi solitarii pœnitentiam peragunt. Alii vadunt in desertâ , cilicio & catenis ferreis induti , interdum usque

in Scythiam remotiorem, ut ibi Euangelium prædicent, & martyrio coronentur. Ignatianorum opera, qui Kioviæ suum collegium habent ad Ecclesiæ Unitatem reducti. Habentque plurima monasteria in Russia, sed quorum alia jam sunt in unionem cum Ecclesia Romana. Satrapia hæc latè extenditur, tam versus Euxinum mare, in meridiem, quam versus occidentem & septentrionem ad Lituaniam & Albæ Russiæ confinia: habetque & populata, & arcibus adjunctis permunita oppida plurima, præcipua verò Canioviam, Circassiam, Bohusslaviam,

Pe-

Pereslaviam, Bialocerquam, Stepanoviam, ex arte vallo & fossis munitam, Fastoviamque Episcopi Kioviensis residentiam, unde Jesuitæ suum collegium Kioviæ transtulerunt. In hac satrapia & in supradicta Braslaviensi, plebs assiduè bellis exercitata, militares animos gerit, & tam ex oppidis, quam è pagis, in insulas Borysthenis congregatur, dantque nomina militiæ gratis, & se Cosachos vocant, servataque disciplina veteri partim in Scythiam pedes excurrunt & prædas inde abagunt, partim in Turciam per mare; aut si quo jussi à Rege fuerint. Fit autem

eorum numerus ad quadraginta millia, qui omnes ferè in hyberna domos suas abeunt, paucis relictis in custodiam insularum, ne à barbaris occupentur: militant-
que Reipub. absque ullis stipendiis sola præda contenti. Quo tamen alacriores ad servitia fierent, solet illis Rex semper bello peracto, certam aliquam pecuniæ summam, ad reficienda arma donare, quo majorem numerum exercitus scribant.

Sed revertendo quasi domum, occidua Kioviæ est VOLINIÆ satrapia, quæ in duos maximos districtus dividitur, Cremenecensem, & Luceorensem. Habetque
Se-

Senatores tres, Palatinum & Castellatum Volhyniæ, & Episcopum Luceorensem, qui Cathedram suam, cum Capitulo in arce urbis habet; ibidemque Societatis I E S U Clericorum Collegium profutuosius. In urbe autem ipsa Episcopus Russorum. Nec multum inde procul est civitas Volodimiria, in qua itidem Russorum Episcopus sedem suam habet, & jurisdictionem latè exercet. Reliquæ civitates sunt Rubesovia, Socalia veneratione miraculosæ imaginis B. V. M. nobilis, solet enim eò magnus hominum concursus semper fieri, votorum exolvendorum causa, procu-
ran-

rantibus sacra religiosis viris S. Francisci de observantia, quos vulgo Bernardinos dicimus. Hi igitur in insula fluvii Bug, magnificentissimum templum piorum eleemosynis, & monasterium propugnaculis firmum, ob metum hostium, paucis ab, hinc annis erexerunt, templumque illud totum pulcherrimis picturis, vasis argenteis atque aureis, vestibusque sacris gemmatis ad stuporem brevi tempore exornarunt. Sequitur Czartoriscum, Oleſcum, Crilovia, civitates egregiae & arcibus munitissimis conspicuae. Brodi oppidum,

à Sta-

à Stanislao Koniecpolscio Castellano Cracoviensi & Exercituum Duce Supremo insigni fortalitio, Ecclesia Collegiata & Gymnasio publico condecoratum. Unde non procul Podhorcense palatium cum hortis & aquæductibus egregiis conspicitur Dux quoque Stanislaus Radivillus Cancellarius Lituaniae Supremus, in eadem Satrapia civitatem suam Olikam arce munitissima atque elegantissima Ecclesia Collegiata suppellectili aurea celeberrima & Academia bonarum Artium illustrem nostra ætate admodum reddidit. Erecto ibidem

dem Præposito Infulato & Monte pietatis. Sequitur Cremenencia territorii sui caput arcem in Saxo eminentissimo ostentans; deinde Visniovecia, Zaslavia, Constantinovia, Basilea, Dubna, Ostrogium, Zbaravia, quælibet arcem munitissimam & ornatissimam habens, utpote singulæ vetustissimorum Ducum Russorum sedes primariæ, & lares. Et Ostrogium sanè parte ab una (quamvis remotius paulò) Dermanum, monasterium Russicum pulcherrimum habet, in quo instituti S. Basilii monachi, sub proprio Hegumeno, in Schismate, ab Ecclesia Romana

vi-

vivunt, habentque possessiones amplas: parte ab alia Miedireczum oppidum munitissimum, in quo Franciscanis Conventualibus, ultimus de familia Ioannes Dux Ostrogius, Castellanus Cracoviensis, sumptu (ut ita dicam) regio, templum & monasterium exstruxit. In urbe autem ipsa, neptis illius nuper Ignatianæ Societatis Clericis, Collegium pro erudienda juventute, & templum magnificentissimum erexit, in quo mariti sui ossa Caroli Chodkievicii, viri bellica virtute incomparabilis, cum lachrymis reposuit.

Iam verò BELZENSIS
sa-

satrapia, Leopoliensi districtui, & terræ Chelmensi vicina, in medietate quasi Rubræ Russiæ posita, urbem ipsam inter paludes sitam (ubi sodales Dominicani templum antiquissimum possident) & ab ea cognominatos duos Senatores habet. Palatinum & Castellatum Belzensensem; dividiturque facile in quatuor territoria, Belsensem, Buscensem, Grodensem & Grabovecensem, in quibus tot oppida & pagi, sed hæc prædicta quatuor, ut suorum territoriorum capita sunt, ita & præcipua aliis censentur esse, arcesque sibi munitas adjunctas habent.

Ul-

Ultimum locum Terra Chelmensis tenet, inter Lublinensem satrapiam, & Lituaniæ confinia posita, Volhyniam versus ortum respicit. Urbsque ipsa Chelma duos Episcopos habet; unum Catholicum, cujus Cathedra non ita pridem Crasnostaviam translata est: & alterum Russum, qui ibidem manet & templum suum Cathedralis tenet. Igitur in duobus territoria divisa, Chelmense videlicet, & Crasnostavensem, duos quoque Senatores habet, Episcopum, & Castellatum Chelmensem. Oppidaque præcipua Chelma ipsa, Rozana, Vlodavia, Crasnostavia, ad Veprum fluvium

K

um

um sita, ubi & Cathedra Episcopi, & arx palatiumve, recentioris architecturæ sunt. Hic Divæ memoriæ Archidux Maximilianus, cum ad Regnum Poloniæ paucorum temeritate vocatus, cum exercitu hostiliter veniret, à Joanne Zamoscio profligatus, captusque asservabatur sub custodia. Qui quidem prædictus Zamoscus in vicinia penè statim, urbem Zamoscium in rure suo hæreditario, munitissimam fundavit, & mœnibus, fossis, vallo atque propugnaculis ex arte præsentis Geometriæ communiavit, inque ea templum Canonorum (quorum Decanus insulatus est) pro summa

ma in Deum pietate magnificentissimè erectum, omnibus requisitis sufficientissimè locupletavit. Et ut erat maximus ingeniorum liberalium educator, artiumque omnium & elegantiarum pater, evocatis Cracovia viris doctissimis Academiam instituit, & non Zamoscium modò suum, sed totam etiam Russiam Musarum splendore illustravit. Addidit Collegium sacerdotum & Seminarium Clericorum Catharina Ostrogia Thomæ Zamoscii Regni Cancellarii Uxor, auctusque numerus Professorum & Canonicorū egregiè. Circumcirca sunt non contemnenda quoque oppida ut

Scebresinum, Turobinum, Tarnogrodia, Tomasovia, Ctesovia, aliaque complura; sed omnia ferè ad ditionem Zamoscii spectantia, ubi & horros cultissimos, & piscinas restagnantes, & diversorum animalium vivaria, & ferrarias officinas passim videre licet. Similiter quoque & in Uchanie, ubi Illustris olim vir Nicolaus Danielovicz Regni Thesaurarius, templum magnificentissimum exstruxit, & cum preciosissimis aliis donariis, tum argentea suppellectili insigniter ditavit. Palatium etiam hic visitur superbum, & horti amœnissimi; quod commune est omnibus magna-

gnatibus Sarmatiæ. Hic addendam duximus Satrapiam Czerniechoviensem, ultra Borysthenem positam, quam Vladislaus IV. Moschis ademtam Regno Poloniæ adjunxerat atque præterque civitatum Præfectos, duos in ea Senatores, Palatinum videlicet & Castellatum, constituerat, eisque loca in Senatu Regni assignaverat, Catholici ritus compluribus in locis templis excitatis fundatoque pro erudienda inventute Collegio Clericorum Societ. JESU Novogrodiæ. Sed jam ad Albam Russiam procedamus, quia Czerniechoviensis provincia propriè in Russia Nigra posita censenda est. K 3 RVS-

RUSSIA AL- B A.

QUæ Magno Ducatui Lituanix adjacent subiacetque Russia vulgo dicitur Alba partim quod incolæ eum colorem præferant, partim quod nivibus campi cooperti diutius quam alibi durent, & inspectantibus omnia alba repræsentent, ut etiam in naturam animalium color iste transeat, siquidem ibi & lupos & ursos, lepores, vulpes, aliaque tam domestica, quam sylvestria animalia passim alba videre est, quæ nihilo-
mi-

minus in aliis locis nata alium colorem habere solent. Regio est omnium rerum quæ ad victum spectant feracissima, filiginis, hordei, avenæ, tritici, ciceris, canabis, lini, mellis, lupuli, ceræ, pecoris, piscium, avium, & ferarum, hæque sunt divitiæ ipsorum, quas, partim Duna fluvio, in Livoniam ad emporium Rigense transmittunt, partim Nemeno, per Lituaniam, Regiomontem in Prussiam. Dividitur autem hæc nobilissima provincia, in sex maximos Palatinatus, seu satrapias, quarum prima populosior cæteris est **NOVOGRODENSIS** quæ in duos districtus dividitur: in

Novogrodensem & Slonimensem, uterque plurima oppida continet & benè populata, sed præcipua hæc sunt, Novogrodum, ubi alternatis vicibus, cum oppido Minsco, Parlamentum totius Magni Ducatus Lituaniæ celebratur, & Ignatianorum residentia habetur, præter alia. Monasteria Græci & Catholici ritus. Slonimum, Rozana, Selesia, Myſza, Lachovicia, à felicis olim memoriæ viro Carolo Chodkiewiczio, Generali exercituum Lituaniæ, palatio pulcherrimo, & propugnaculis, ex recenti dimensione factis, firmissimè communita. Similiter Nesvizia, Du-

Ducum Radivilorum nidus, ubi excellentissimus ille & cum omni antiquitate comparandus vir, Nicolaus Christophorus Kadivillus Peregrinus cognominatus, (quod habitu peregrini terram sanctam adierit) complura monasteria sumptuosissima, Xenodochia, Seminaria, Collegiumque Societatis Jesu Clericorum, & Bursas studentium, planè regali animo & sumptu erexit, inque cæteris possessionibus suis templis passim reſectis aut à fundamentis excitatis, palatium Ducale loco munitissimo moderna architectura extruxit: similiter prætorium urbis, & arcem Myrh dictam

quarto ab urbe lapide , cum prædiis, villis, hortis, pomariis, piscinis, & viis quaquaversum per aliquot milliaria, ad regulam rectissimè dispositis, fossas à parte utraque & arbores fructiferas apposuit, inque media Sarmatia Italiam nobis exhibuit. Novem inde milliariis distat Slucum, urbs omnium quæcunque in Polonia sunt maxima, sed tota ferè lignea, templo Catholicorum excepto, & Palatio Ducis. Hæc olim, & jam patrum nostrum memoria Principem absolutum, sed Regi Poloniæ feudatarium, cum amplissimis possessionibus habebat, sed stirpe non ita pridem deficienti-

ciente, cessit cum omnibus adjacentiis suis, in familiam Ducum Radivillorum. In Slonimensi verò districtu Rozana Sapieharum nidus cum ædificiis magnificentissimis tum viarum rectissima dispositione percelebris est Monasteriumque Basilianorum Catholicæ Ecclesiæ unitorum Divæ Virginis Mariæ imagine miraculosa per torum Regnum Zyroviciis claret.

Secunda satrapia est MSCISLAVIENSIS, Pripetio fluvio à meridie & Borystheni ab ortu quasi triangulari forma adjacens, sylvis tota inumbrata & aquis immersa, dividiturque in duos

duos districtus amplissimos. Mscislaviensem & Modzi-
rensem : & more cæterarum
satrapiarum Lituaniæ atque
Russiæ duos Senatores ha-
bet, Palatinum & Castellatum
Mscislaviensem, Oppida au-
tem præcipua, Cleckum,
Ouruckum, Homliam,
Criczoviam arcibus pulcher-
rimis & benè munitis exor-
nata, tum Ostrskum, Mscis-
laviam ipsam & Modziriam
in mediis paludibus sitam.
Ager tamen ubique vel in-
nata fecunditate, vel accu-
ratiore hominum cultu beni-
gne sementem reddit; Pe-
corumque omnis generis &
armentorum abunde habet;
sed maxime volucrum &
fera-

ferarum sylvestrium.

Tertius Palatinatus est
VITEBSCENSIS, si-
cut & ille superior, ad Bo-
rysthenem versus Eurum po-
situs, qui itidem in duos
districtus bonos dividitur,
Vitebscensem & Braslavi-
ensem; præterque has duas
civitates, aut verius unam
Braslaviensem (nam Vi-
tebscum ipsum, ob occi-
sum Beatum virum Iosa-
phat Archiepiscopum Ru-
thenici ritus Polocensem,
quod eos ad unitatem Eccle-
siæ Romanæ induceret, ami-
sit jura civitatis & est reda-
ctum in pagum, sola arce re-
gia cum jurisdictione relicta)
& oppida ignobiliora, habet
Mo-

duos districtus amplissimos. Mscislaviensem & Modzi-
rensem : & more cæterarum
satrapiarum Lituaniæ atque
Russiæ duos Senatores ha-
bet, Palatinum & Castellatum
Mscislaviensem, Oppida au-
tem præcipua, Cleckum,
Ouruckum, Homliam,
Criczoviam arcibus pulcher-
rimis & benè munitis exor-
nata, tum Ostrskum, Mscis-
laviam ipsam & Modziriam
in mediis paludibus sitam.
Ager tamen ubique vel in-
nata fœcunditate, vel accu-
ratiore hominum cultu beni-
gne sementem reddit; Pe-
corumque omnis generis &
armentorum abunde habet;
sed maxime volucrum &
fera-

ferarum sylvestrium.

Tertius Palatinatus est
VITEBS CENSIS, si-
cut & ille superior, ad Bo-
rysthenem versus Eurum po-
situs, qui itidem in duos
districtus bonos dividitur,
Vitebscensem & Braslavi-
ensem; præterque has duas
civitates, aut verius unam
Braslaviensem (nam Vi-
tebscum ipsum, ob occi-
sum Beatum virum Iosa-
phat Archiepiscopum Ru-
thenici ritus Polocensem,
quod eos ad unitatem Eccle-
siæ Romanæ induceret, ami-
sit jura civitatis & est reda-
ctum in pagum, sola arce re-
gia cum jurisdictione relicta)
& oppida ignobiliora, habet
Mo-

Mohiloviam urbem amplissimam, mercatoribusque plenam, emporio Moscovitarum claram, Præcipuæ siquidem preciosioresque pelles quæ ex Moscovia veniunt, per eorum manus tam in Polonia quam in Germania distrahuntur. Vitepscum ipsum Collegium Societat. **J**ESU habet ex fundatione Alexandri Gosiewski Palatini Smolenscensis, reliquaque hujus provinciæ oppida & civitates, diversorum Religiosorum domicilia, conventus & monasteria. Tum palatia nobilium & arces bene munitas ipsasque populationes fossis & propugnaculis cinctas.

MIN-

MINSCENSIS satrapia quartum locum obtinet, præterque suum districtum habet etiam Borisoviense territorium. Omnium frugum copia dives. Minscum arcem benè munitam inter aquas habet, aliudque propugnaculum inferius non contemnendum. Est hoc enim Russis in more, ut quas vis principales civitates suas duplici munitione firment, communissimè inferiori & superiori arce. Unde & Barisovia quoque ad fluvium Berezinam sita, duplex propugnaculum habet, sicut & Minscum; quod tamen cives politiores continet, ob concursum nobilitatis

tis, Tribunali seu Parlamento totius Lituaniæ ibi durante. Sic enim consuetudine obtentum est, ut uno anno Parlamentum Vilnæ resideat, altero Minscii aut Novogrodcii vicibus alternatis celebretur. Toloczinum quoque hic, Smolniany, Coidanovia & Turkum haud incelebria oppida habentur; reliqua ferè omnia ignobiliora. Monasteriis tamen & palatiis Magnatorum referta.

Quintum locum occupat **POLOCENSIS** satrapia, Poloteumque ipsum, adDunam fluvium positum, urbem mercatoribus plenam habet, & duplici propugnaculo seu
arci-

aribus firma: Archiepiscopi Russici sedem in se continet: in qua nostris temporibus Beatus Josaphat collocatus, ab impiis Schismaticis Vitebscii interfectus, ad meliorem vitam transiit. Corpus ejus huc translatus, maximis miraculis claret. Habent etiam in hac urbe Societatis Jesu Clerici, utiles in vinea Domini operarii, Collegium studiosorum, à Stephano Rege erectum. Nec longe admodum Usujatum civitas egregia cum arce Starzicia, Uelisia, caput unius districtus, ad eandem satrapiam spectantis, & duæ incomparabilis olim Herois Caroli Chodkievicii. munitissimæ
L civi-

civitates Sclovia atque Bychovia, in quibus non modo progugnacula ex arte recentioris, sed & templa, monasteriaque ab illo, nova architectura sunt erecta. Tum monasterium Carmelitarum Discalceatorum Glebocii, & Franciscanorum Convent. Ozguæ; præter Abbantias Ord. S. Basilii.

Ultima eaque maxima satrapia est SMOLENSCENSIS, Ducatum Severiensem, Terram Czerniehoviensem (utraque autem hæc septuaginta arces continent.) & Districtum Orsanensem in se complectens. Smolenscum ad Borysthenis ripam in loco editiore positum, muro sex
cu-

cubitos lato, quinquagintaque duabus turribus firmum, speculam & propugnaculum in medio urbis, in monte excelsiore habet. Continetque circiter quatuor milia domuum, præter aulas nobilium & templa Religiosorum, tam Russorum quam Catholicorum: inter quæ unum est Ignatianorum, cum Collegio pro studiosa juventute. Et sedes Episcopi Russici, qui in spiritualibus subiacet Archiepiscopo Polocensi, tanquam Suffraganeus, & uterque agnoscit pro capite Romanum Pontificem. Catholicum verò Episcopum nuper fundavit Vladislaus IV. una cum Col-

Iegio Canonicorum profligatis inde numerosissimis exercitibus Moscovitarum. Idque ex destinatione patris sui Sigisf. III. qui Conventum Ord. Præd. fundaverat. Sunt & Græci ritus monasteria sexus utriusque, & FF. Min. de Observant: prout & Dorohobusi, atque Starodubi aliisque in locis. Dombrouna quoque oppidum non contemnendum. Sicut & Orsza ad Borystenem sita (in qua itidem Societatis Jesu Clerici Gymnasium publicum habent) quæ semper fuit in ditione Regis Poloniæ: Smolenscum autem cum toto Ducatu Severiensi, ante annos.

nos circiter centum, interceptat Moschus, sed Sigism. III, Rex noster modernus, Anno 1611. bello recuperavit, & insuper Terram Czerniehoviensem; Rumnensem & Sierpiejoviensem ab hoste extorsit, & Smolenscensi satrapia adjunxit.

P R U S S I A.

PRussia quamvis eodem cum Polonis regno continatur, peculiare tamen consilium publicum, peculiare leges, peculiaris iudicia, comitia, ærarium, ac belli gerendi rationem diversam antiquitus habet. Estque amplissima regio, plerisque sinuosis flexibus ubique amœna, & opportunis portibus maris Baltici maxime comoda. In latitudinem 50, in longitudinem verò circiter sexaginta milliariis extenditur. Et ab occasu Po-
me-

meraniam, ab Austro Masoviam, Lituaniam cum Samogitia ab ortu, à Septentrione demum mare Balticum seu Sarmaticum habet. Atque urbium illustrium, oppidorum, arciumque frequentia, opimis incolarum divitiis opibusque ac terræ ipsius ubertate, supra modum claret. Metallorum quidem ferax non est, sed pecoris omnigeni inæstimabili copia, piscationibus, venationibusque & sylvis fructuosissimis, atque aëris demum temperie cum amœnitate conjuncta, prædita est. Merces quæ è Polonia, Russia, & Lituania accipit, maximo suo commodo trans mare mittit;

& vicissim in Poloniam importat, quicquid Europa universa, & India dives gignit, omnia fere per commutationem à transmarinis mercatoribus accipiens. Hinc vulgo simul & nobilitati res ibi lautior quam in reliquis partibus Regni vestitusque & habitatio cultior; quod totum prisca frugalitas, non modo conservat, sed etiam in dies auget. Habet autem Prussia præcipua flumina duodecim, Vistulam, quæ Silesiam, Poloniam, Masoviam & Prussiam præterlabitur, Nemenum, ex Alba Russia, per Lituaniam & partem Samogitiæ decurrentem, Dereyanciam, Elbingam,

gam, Vesperam, Passariam, Allam, Prægelum, Ossam, Drebnicam, Licam & Laviam. Præterea lacus plurimos, piscibus omnis generis exundantes; in his nominatissimus est Habus, ad quindecim milliaria in longitudinem, in latitudinem verò duo milliaria plus minus habens: augusta valdè insula Neringa à mari disiungitur, ubi succinum sive electrum (ambram etiam externi vocant, quam fluctibus appulsam ad littora, homines nudi obviam euntes parvis retibus excipiunt & extrahunt; mollem primum, sed mox in aëre durefcentem quæ torno deinde ac scalpulo variè

variè conformatur) sicut & in omnibus Prussiæ littoribus colligitur. Est & alius lacus aliquanto amplior isto, cognomento Curoniensis, sed in Prussia Ducali: reliqui omnes ferè minores. Duplex autem est Prussia, Regia & Ducalis: sic dictæ, quod hæc Ducem, Marchionem Brandenburgensem, Regi Poloniæ vestigalem, pro Domino agnoscat; illa, directè Regno Poloniæ incorporata, neminem pro principe superiore, nisi Regem ipsum veneretur. Et Ducalis sanè minoribus oppidis frequens est admodum, & quidem nec incultis, nec immunitis, quæ ultra sexaginta numerantur: ha-

habetque metropolim Regiummontem urbem emporio claram, tribusque oppidis & arce magnifica insignem, longitudinis gradu 43, lat. 54. In qua, Academiam quoque Albertus ex Magistro Ordinis Teutonici primus Dux factus An. 1544 erexit: sed quia Hæreticis professoribus regendâ commisit, ideo hucusque incognita habetur, nec efflorescit ingeniis. Cives etiam ibi variis sectis infecti, templum Lutheri adhuc temporibus Catholicis erepta, suis prædicatoribus gubernanda dederunt. Quare Serenissimus Rex Sigism. III. cum à Duce illo Anno 1621. Homagi-

um

um Varsoviæ reciperet, legem imposuit ut Catholicis liberum religionis exercitium maneret, Duxque ipse templum illis à fundamentis erigeret, & omnibus requisitis ornaret, Clerumque insuper sufficientissime ditaret. Quod primo statim anno factum est ut in possessionem venit, alias enim Ducatu ipso privari debebat, sicut etiam, si subditis suis provocationes ad Regem in causis majoribus prohibuisset.

Regia autem Prussia, tribus satrapiis distincta est, Culmensi, Marieburgensi & Varmienfi. Michaloviense autem territorium est in satrapia

trapia Culmensi, quæ ad meridiem spectat. Varmienfis ad Aquilonem, subjecta Episcopo suo, & sacro Ecclesiæ ejus collegio, Regis Poloni majestatem agnoscantibus. Media est Marieburgensis, quæ sola ferè plana & declivis est: reliqua Prussia pleraque omnis collibus molliter, & ad fertilitatem amœnitatemque commodè distincta est. CULMA igitur primæ satrapiæ caput, ad Vistulæ ripam sita, pro sua amplitudine infrequens civitas est, & Episcopo paret, qui inde nomen habet: quamvis cathedra ejus sit in oppido Culmensi, uno milliario inde

de distante. Templata tamen pulcherrima preciosisque vestibus sacris ornata habet, inter quæ minimum est illud Monialium, sed omnium tam quo ad possessiones, quam ad vasa sacra ditissimum. Ubi inter vestimenta alia usui sacrorum dicata habent quoque casulam totam diamantibus maximis pretiosissimisque exornatam, circumductam autem circumcirca catena aurea pulcherrimis gemmis distincta. Hujus satrapiae oppida præcipua sunt Brodnicia, Grudentum, Radinum, Golubia, Rogozna, Brathianum, Covalia, Copriunicza, Lubavia Episcopi Culmensis, quæ omnia ferè

ferè moenibus cincta sunt, & arces validas, beneque ædificatas habent. Sed primum locum obtinet Torunia, urbs in ripa Vistulæ sita, longitudinis gradu 41, latitud. 32. nulli ex urbibus Germaniæ pulchritudine, munitione & divitiis cedens. Plurima hic templa Catholica & Societatis JESU Clericorum gymnasium non infrequens, sed mercatores communissimè & magistratus hæretici sunt, habentque gymnasium suum, in quo humaniora diligentissimè tractant, in sacris autem ordinariè Controversias Cardinalis Bellarmini prælegunt. Habent & Bibliothecam

cam instructissimam, in qua
duæ Ciceronis Epistolæ in
tabulis cereis scriptæ asser-
vantur. Prætorium quo-
que in hac urbe est elegantis-
simum, in medio foro situm,
quale nullibi videbis: ingres-
sis enim stuporem iniiciunt
pavimenta, parietes, laquea-
ria, trabes, ut nihil ad per-
fectionem architecturæ re-
quiratur.

Secundæ satrapie caput
est MARIEBURGUM, cum
ipsum per se mœnibus tur-
ribusque permunitum: tum
arce amplissima (in qua præ-
cipui ex hostibus captivi
communissime asservantur)
& munitissima nobile, si-
tum ad Nogatum brachium
Vi-

Vistulæ, sexto ab urbe Ge-
danæ milliario: propterque
adjacentis Zulavæ uberta-
tem, pagorumque in ea fre-
quentiam & cultum, co-
piosum satis & frequens. Est
autem Zulava insula in pa-
lustris olim restagnantis Vi-
stulæ solo, operibus & præ-
alti ac firmi aggeris objectu
effecta, quæ magno homi-
num labore, & non sine
periculo ab inundatione
fluminis defensatur. Est
duplex, major & minor. Ma-
jor vocatur hæc quæ Marie-
burgo adjacet. Minor autem
ea, quæ ad Gedanum est,
inter alterum ejusdem Vistu-
læ brachium, & est quidem
tota in possessione & libero
usu

usu civium Gedanensium, Sed antiquitus major ejus pars Ecclesiæ Parochiali debebatur. Oppida hujus satrapia sunt primaria, Stuma, Gnievum, Novum, Stargardia, Orneta, sed præcipue Elbinga, benè permunita & copiosa, splendidisque civium opibus & mercatorum divitum frequentia clara, in qua præter urbis Consulem, Angli quoque suum Magistratum habebant. Fundaverat hic Albertus Primus Dux Prussiæ Academiam Anno M. D. XLII. sed quia Lutheri discipulis gubernandam commiserat, ideo ignobilis hætenus fuit.

Tertia satrapia est VARMI-

MIENSIS Episcopa, seu principatus singularis, habens nobilitatem ab omni regionum magistratuum jurisdictione exemptam, qui jure municipali eodem quo & cæteri Prussi utuntur. Primaria urbs est Heilsberga domicilium Episcopi, (Cathedra enim supra Fraumbergam est) munitionibus & propugnaculis benè firmata. Deinde Brunsberga ad Passariam sita, adeo frequens copiosa & permunita, ut inter primarias urbes Prussiæ numerari queat. Collegium Jesuitarum habet à Hosio Cardinali fundatum. His urbibus non multum cedunt, Gutesstadia, Allesteinum, Re-

fla, Vormita, Melsacum, Vatterberga, Sebergum & aliæ civitates, Capitulo directæ subjacentes. Senatus itaq; Prussiæ, quos consiliarios terrarum Prussiæ vocant, constat duobus Episcopis, Warmiensi (qui princeps & moderator reliquorum est) & Culmensi: Palatinis tribus, Culmensi, Marieburgensi, & Pomeranico (Pomerania siquidem iisdem quibus & Prussia legibus utitur, & quasi pro una provincia cum Prussis computatur, solotitulo Pomeraniæ excepto,) Castellanis tribus, Culmensi, Elbingensi & Gedanensi (& hi supra nominati octo Senatores ad Senatum quoque Reipub.

pub. pertinent) & totidem Subcamerariis, Culmensi, Marieburgensi & Pomeranico: tribusque demum primariis civitatibus, quarum non mediocris est potentia, Torunensi, Elbingensi & Gedanensi. Præter hos autem magistratus, habent Prussi Thesaurarium, Præfectos arcium, Gladiferos, Iudices & Scabinos; verum ii non pertinent ad consilium. Palatini autem, qui jurisdictionem exercent, majorem hic in Prussia auctoritatem habent, quam in cætera Polonia.

POMERANIA.

Pomeraniæ nomine generaliter id totum vocatur, quicquid à Vistula incipiens, usque in Cimbricam, littori maris Baltici adjacet; quod postquam in Germanicæ gentis ditionem cessit, cui libet parti, inter fluvios majores in mare decurrentes sitæ, peculiare nomen, vel ab eventu, vel à loci natura, prohibitu imposuerunt. Propriè autem nunc Pomerania dicitur, ille tractus, qui inter Oderam & Vistulam fluvios, extenditur ad littus Balticum: cujus partem citeriorem

rem Rex Poloniæ: possidet ulterior proprium principem habet, ad Imperium Germanicum spectantem. Qui tamen nomine olim Lemburgi & Bithoviæ, Regis Poloni beneficiarius fuerat, jurat atque ritu solenni in verba ejus, quemadmodum & Dux Prussiæ. Sed nunc jam ad coronam Poloniæ rediit & Provinciæ Prussiæ adscripta est sub jurisdictione Palatini Pomeraniæ. Nam Regiæ Pomeraniæ, quæ iisdem moribus & legibus cum Prussia est, nec nisi titulo solo ab illa differt, & fluvio Vistula disiungitur. Gedanum urbs metropolis est, longitudinis gradu 41. latit.

54. maris Baltici emporium celeberrimum, copia & varietate mercimoniorum, partim maritimorum, ex toto occidente & septentrione, partim terrestrium, ex diversis mundi partibus, & fluviatilium, maximè Vistulæ præterlabentis opportunitate abundans; adeo ut ædificiorum tam privatorum quam publicorum pulchritudine, incolarum & externorum multitudine, civium divitiis, propugnaculorum firmitate, machinarumque & instrumentorum bellicorum numero, cum præcipuis Europæ urbibus certare possit. Quæ cum hæretica tota sit, Officialem tamen seu Vic-

ca-

carium Episcopi patitur, & coram illo omnes hæretici variarum sectarum causas suas disceptant, præsertim in materia matrimonii. Quamvis enim hæc satrapia proprium Episcopum non habeat, in spiritualibus tamen tota subest Episcopo Vladislaviensi seu Cujaviæ, qui se etiam Episcopum Pomeraniæ scribit, & in ea non contemnendas possessiones habet: Etiam in suburbanis Gedanensibus: ubi templum & collegium pro erudienda juventute Ignatiani habent, Dominicani autem, Carmelitæ & Moniales in urbe ipsa, sicut & Vicarius Episcopi. Gymnasium hic

Lu-

Lutheranorum celebre est; itemque horologium urbis affabrè elaboratum, & palatium publicum vulgo Gelda dictum. In ipso quoque maris portu, propugnaculum munitissimum exstructum, Pharum vocant, & firmo præsidio custodiunt: ubi interdum quingentas una die cum mercibus naves appulsas videbis, quæ à præfidiariis excutiantur, & portorium persoluant. Conabatur huc Suecus bello durante irrumpere, sed à regiis fortiter exceptus, naves aliquot & Admiralem amisit, qui cum sua prætoria igni exustus fuit; reliquæ fugatæ & submersæ, captæ verò septem.

ptem. Abundat autem magnopere hæc provincia, piscibus, frugibus, fructibus & sylvis; dividiturque in septem territoria, & totidem iudices habet, in Sluchoviense, Tucholiense, Suecense, Dersaviense, Zucoviense, Puscense & Mirachoviense. Quibus etiam Craina, & Castubia, tractus terræ non contemnendi, adjunguntur: in quorum illo priore Abbacia Coronovien-sis præpinguis est; in isto præfecturæ aliquot regiae. Pückum præcipuū oppidum satrapiae cum arce munitissima ad mare sita, quam interceperat Suecus, uti locum sibi ad invadendam totam

tam provinciam valde opportunum, sed virtute nostrorum expulsus, multis militibus suis amissis. Nec multum illi cedit Sluchovia, Stargardia, Neimarcum, Meva, Choinicia, Derfavia, quæ arces sibi adjunctas habent; reliqua non item: nisi quod Amsterinum, bello hoc famam aliquam inter cætera sibi paria videtur acquisivisse, quod in eo duas Sueci legiones, Koniecpolscius Polonici exercitus Generalis, integras cepit, armisque & signis spoliatos dimiserit omnes, præter ductores ipsos. Habet Abbantias quoque hæc provincia prædivites, affa-

fabrique facta monasteria, Olivæ, Peplinia, Cisterciensium: Zarnoveciæ ad littus maris, & Zukovia, monialium, & quod unicuique tantum hujus Ordinis in tota Prussia est, prope Dantiscum, Cathusianorum.

M A S O.

M A S O V I A.

IN Meditullio quasi regni Poloniae sita est Masovia, quatuor satrapiis distincta. Plocensi nimirum Palatinatu; Podlachico; & eo, qui peculiariter Masoviae nomen retinet; atque Terra Dobrinensi.

DOBRINENSIS occidentalis est, inter Cujaviam & Prussiam posita; inque tria territoria dividitur, nempe in Dobrinense, Ripinense & Libnense sylvas fructuosas complures habet, & lacubus piscosis inprimis abundat: praeterque haec tria oppida, quae

quae suorum territorium diximus esse capita, nullum aliud celebrius habet, nisi illud quod vulgo Skompe vocatur, in quo Minoritae imaginem Beatissimae Virginis miraculosam asservant, sitq; eo magnus populorum concursus ex circumjacenti vicina devotionis ergo. Gurzno etiam oppidum Episcopi Plocensis, (qui in toto illo tractu jurisdictionem suam exercet) est alicujus momenti, multosque pagos subiectos sibi habet. Senatores Terrae Dobrinensis sunt Castellani tres, Dobrinensis, Ripinensis & Slonnensis.

Hinc versus ortum procedendo, inter Vistulam & Prus-

Prussiam jacet Palatinatus Plocensis, qui in quatuor territoria dividitur, Plocense, Zaucrense, Mlavense & Stenense. Habetque Senatores quinque, Episcopum, Palatinum & Castellanium, Plocenses: deinde Raczanensem & Siepercensem, Castellanos. Oppida fere omnia ignobilia sunt, præter Sieperciam (ubi imago miraculosa Beatissimæ Virginis habetur, sitque hominum concursus magnus) & Ploscum ipsum, basilica nobile & Episcopo, situm in ripa eminentiore Vistulæ, unde prospectus in partes omnes amœnissimus; quem eo jucundiorē faciunt naves
assu-

assiduè huc, illuc transeuntes, & pomaria per circuitum urbis disposita, fructus sapidissimos proferentia. Templà hic plurima, & benè ditata, præcipuè Monialium S. Mariæ Magdalenæ in suburbano, & Benedictinorum Abbatia in arce, ubi Basilicà quoque ipsa, haud inelegantis structuræ, diyes argento & clenodiis, inter quæ visitur etiam caput S. Sigismundi Regis, à Serenissimo Rege Sigismundo III. loco illi (quod nimirum Basilica ipsa sit sub titulo S. Sigismundi erecta) non ita pridem donatum, thecæ auri obryzi inclusum, & planè regali munificentia, gemmis & la-
N pidi-

pidibus prætiosis exornatum. Capitulum hic ferè æquales redditus cum Episcopo habet, nam Præpositus ipse integrum territoriū possidet, estque supremus Dominus nobilitatis illius, quæ ibi manet. Sicut & Episcopus, Pultoviensis territorii supremus est Princeps, nec ab illo datur provocatio ad Regem: sed ita nobiles sunt illius subditi, sicut & Episcopi Varmiensis; aut Cracoviensis, in Ducatu Severiensi. Jesuitæ hic Collegium erudiendæ juventutis habent, sed est & gymnasium castrense, sub cura venerabilis capituli, qui eo magistros ex Academia Crac. evocant.

Urbs

Urbs ipsa civili populo abundat qui partim agros, & hortos pomiferarum arborum colit, partim mercaturæ studet, ad quam gnaviter, exercendam loci opportunitas, ipseque inprimis Vistula onerariarum navium capacissimus incolas invitat. Sulmonum hic & silurorum copiosior fit ex piscatione proventus, Mense Martio præsertim. Sed & Trosta hic ab egregia pulparum pinguedine maximè commendatur.

Sequitur M A S O V I A ipsa, quæ Episcopum nullum, Palatinum autem Generalem habet, atque Castellanos septem Cymnensem,

N 2 Vif

Visnensem, Varsoviensem,
 Visegradensem, Zacroci-
 mensem, Ciechanoviensem
 & Livensem. In spirituali-
 bus autem partim subest Epi-
 scopo Posnaniensi, partim
 Plocensi, partim Luceorien-
 si. Et quia ampla provincia
 est, ideo in duodecim territo-
 ria dividitur, in Cynense,
 Visnense, Zembroviense,
 Varsoviense, Nurense, Visse-
 grodiense, Zacrocinense, Cie-
 chanoviense, Lomzense, Ro-
 zanense, Macoviense & Li-
 vense. Præterque prædicta
 oppida, quæ suorum territo-
 riorum capita sunt, habet
 complura alia notabiliora
 multo, ut Pultoviam, Episco-
 pi Plocensis residentiâ lare-
 ricii

riciis domibus, & arce in sco-
 pulo pulchrè exstructa, hor-
 tisque ac pomariis amœnissi-
 mis nobilem, quasi in insula
 Narvæ navigabilis fluvii si-
 tam, in qua & Societatis Je-
 su Clerici insigne studium
 habent & Collegium Cano-
 nicorum templum magnifi-
 cum beneque provisū. Czer-
 nienscum vero ad Vistulam
 situm, habet Abbatiam Ca-
 nonicorum Regularium di-
 tissimam: Tandem Minscum,
 Varcam, Vengroviam, Gar-
 voliniamque optima cere-
 visia oppida celeberrima: si-
 militer Stanislavoviam, Bro-
 cum, Viscoviam, Seroiczam,
 Lomzam Collegio Igna-
 tianorum insignem; atque

demum Varsoviam ipsam
centrum Regni Poloniæ, at-
que ob id Comitiorum lo-
cum privilegiatum, ut ex
omnibus provinciis æqualis
sit comitantibus distantia.
Est enim sita longitudinis
gradu 43. latit. 52. quadra-
ginta milliariis à Cracovia
& Posnania. Habetque pala-
tium amplum quadratum, re-
center à Serenissimo Rege
Sigismundo III. sumptuosissi-
mè exstructum, cum antea
tota ferè fabrica lignea fue-
rit, itemque extra urbem
aliud, Viasdoviæ Vistulam
prospectans, inter hortos
amoenissimos. Tempia quo-
que magnifica habet, inter
quæ primarium S. Joannis
Bapti-

Baptistæ, Canonorum se-
cularium, picturis & vestibus
sacris preciosis, pro regia
majestate exornatum. In sub-
urbio, Cracoviensi dicto,
versus Viasdoviam, est tro-
phæum victoriæ de Moschis,
capella nimirum, pulchrè
jussu Regio fabricata, in qua
repositus quiescit Jo. De-
metrius Suiscius, Magnus
Dux Moschorum, & tot po-
pulorum Asiaticorum Im-
perator, qui captivus vitam
in carcere Gostiniæ finive-
rat, unà cum fratribus duo-
bus.

Sunt & in suburbiis com-
plura procerum palatia soler-
ti artificum Italarum inge-
nio exstructa, sed quæ inter

Regia villa à Vladislao I V.
nuper extructa interiori
elegantia eminet. Tum co-
lossus ille quem Divo Sigif-
mundo III. Patri suo recen-
ter erexit. Habet Masovia
tota quinque & quadragin-
ta millia equestrium fami-
liarum, quarum si quælibet
unum saltem virum equo ar-
misque decenter munitum
præberet, quantus in patriæ
defensionem exercitus illico
fuisset? Et sicut plurimi, utcu-
jusque census est, qui pos-
sunt integras etiam turmas
armare: præter pedites, quos
duplo majori numero urba-
na rusticaque plebs præ-
bere posset. Sola siquidem
Prafnisensis regio septem
millia

millia equestrium familia-
rum perhibetur continere, è
quibus nulla tam egens est
quin equitem unum in pu-
blico tumultu armet. Quos
inter Vetustissima Romano-
rum Valeria familia corvum
pro gentilitiis insignibus ge-
stat & tam fœcunda sobole
est ut ad duo millia familia-
rum prope accedat. Gens
pugnacissima, & quæ à per-
dita audacia, mortis con-
temptrix habetur.

Ultima provinciæ Maso-
viticæ satrapia PODLA-
CHIA, in spiritualibus to-
ta Episcopo Luceoriensi sub-
jecta, duos tantum Senato-
res habens, Palatinum &
Castellanum Podlachicæ. Di-
N 5 vidi-

viditurque in tres quasi districtus. Drohiczynensem, Mielnicensem atque Bielscensem : quæ etiam tria oppida sunt principaliora, reliqua non item, præter Holovacz, Surasiam, Visokie & Knisinum. Ticocinum quoque oppidum non est postremo censendum, ob elegantiam palatii, inter paludes loco munito exædificati, architectura recentiore, studio & munificentia illustrissimi viri Christophori Viesiolovii, Magni Ducatus Lituaniæ Curiaë Marschalci, qui etiam quarto inde milliari, Bialostocum castellum pulcherrimum possidet, ubi templum, ad elegantiam modernam

nam cum omni sacro apparatu exstructum conspicitur. Et paulò inde longius, Supraslum Russorum in sylvis ditissimum monasterium, in quo S. Basilii professi, sub obedientia Ecclesiæ Romanæ habitant : fitque eo maximus hominum concursus, miraculis indies inclarescentibus.

SAMOGITIA.

SAtrapiam ea nullam habet, sed præfecturas per multas : summusque ejus Toparcha, vulgo Capitaneus, locum in Senatu Regni, cum Episcopo & Castellano, habet, cum præter ipsum

sum, nullius urbis aut regionis præfecto, locum habere in Senatu liceat, nisi fuerit aliqua alia dignitate majori ornatus, puta Cancellarii, Marschalci, Palatini, aut Castellani. Regio hæc satis ampla & fertilis est, sed sylvis tota inumbrata: à septentrione Livoniæ contermina, marique Balthico: ab occidente Prussiam Ducalem in vicinia habet: à meridie & ab ortu Lituaniæ adjacet. Civitates tam Regias, quam nobilium complures habet, sed penitus omnes ligneas: præter Counam, ad Crononis seu Nemeni littus sitam, collegio Soc. Jesu, & Monasteriorum celebritate illustris.

stris. in qua Germani mercatores, superiori ætate lateribus & lapidibus elegantius ædificare cœperunt: nunc reliqui incolæ quoque eodem studio tenentur, illosque superare contendunt. Sed turba agrestis in humilibus casis habitat, quæ ut plurimum ad lacus, rivos, & flumina, sitæ sunt, stramentis aut asserculis intectæ: præter prædia domosque nobilium, quæ ampliores sunt & cultiores. Terram non ferro sed ligno proscindunt, quæ tamen non est arenosa, sed tenax & fertilis satis. Equos adeo parvos habent, ut vix credibile sit ad tantos labores eos posse sufficere, quibus foris

foris in bello ad trahenda onera, domique in colendis agris utuntur. Episcopum habent Romanæ obedientiæ, qui, uti diximus, cum suo Castellano & Capitaneo ad Senatum Regni pertinet, & Cathedram suam atque residentiam Mednicia tenet. In vicinia verò ejus est Præpositus insularis Ordinis S. Augustini, cruce rubea signatorum, quos non ita pridem, quidam è prosapia Ducum Gedruciorum in rure suo hæreditario adscriptis amplissimis possessionibus, fundavit, quod nimirum in ea religione olim avū suum paternum, Beatum Michaëlem haberet; qui Cracoviae
in

in Conventu S. Marci multis, cum viveret, virtutibus claruit, & non sine sanctitatis opinione in eodem cœnobio, ubi strenuum religionis pugilem se præbuit, è vivis sublatus quiescit. Ad cuius tumulum etiamnum quoque varia miracula patrantur, Deo sanctorum suorum gloriam in dies augente. Est & Collegium Societatis Jesu Clericorum, pro studiosa juventute à magno illo Herroa Carolo Chodkievicio, Crosis erectum. Qui cum ardentissimus veræ pietatis cultor esset, etiam Cretin-gæ, ubi sepeliri optabat F. F. S. Francisci de Observantia, magnificentissimum monaste-

sterium, ad littus maris exstruxit, & divite suppellectili, in vasis tam argenteis, quam etiam aureis, liberalissimè dotavit. Sunt & alia plurima religionum virorum frequentia insignia, uti est Calvariae conventus Dominicanorum, Virzboloviae, Lincoviae, Gitovianis, Rosienis, Vornis, Telsis, atque alibi.

L I V O N I A.

Ultimo Regno Poloniae accessit Livonia seu Lieflandia, regio amplissima, filiginisque & frumenti perdives, pecoribus ac jumentis domesticis omnis generis maximè abundans (quae omnia

omnia deinde fluviis Duina & Nerva ad portus maris, atque inde in Hollandiam, Scotiam & Angliam transmittit) lacubus fluviisque piscosis, & sylvis ad venationem idoneis referta: in quibus habet urfos, alces, vulpes, lynces, marturos, castores, & omnis generis animalia, quae ex Moscovia veniunt. Siquidem eam ab oriente contiguam sibi habet, & Nerva tantum fluvio ab illa separatur. A Septentrione cum Sueciae regno & Finlandiae Ducatu per maris Baltici sinum viciniam gerit: Ab occidente nonnihil Prussiae adhæret. A meridie verò Samogitiae & Lituaniae jungi-

tur : extenditurque in longitudinem nonaginta milliari-
bus Germanicis, in latitudi-
nem verò quinquaginta. Et
dividitur in octo territoria,
Leitlandiam videlicet, Vi-
keclandiam, Curlandiam,
Semigaliam, Estlandiam,
Virlandiam, Hariam, Ger-
vandiamque : quæ singula
nunc bellis per tot annos sæ-
vientibus cum Sueco, atrocif-
simè vastata sunt, & à diver-
sis Principibus possidentur,
hoc est à Mosco, Sueco, Da-
no, & Rege Poloniæ, qui
præcipuas ibi arces & civita-
tes possidet, habetque in ea
septem Senatores ad Consili-
um regni generale pertinen-
tes, puta Palatinum Castella-
num

num & Episcopum Venden-
sem, Palatinum & Castella-
num Parnaviensem, & Pala-
tinum atque Castellatum
Derpatensem. Ac præterea
vasallū non contemnendum.
Ducem Curlandiæ & Semi-
galix. Riga totius provinciæ
metropolis, quam fluvius
Duina amplissimus unà cum
arce alluit : urbs ipsa muro
firmissimo propugnaculisque
& turribus densis undique
munita, item, vallo inexcusso,
tribus ordinibus tormento-
rum apto, fossisque duabus
ex utraque vallis parte cir-
cumducta, & stipitibus acu-
tis circumsepta. Instrumen-
tisque insuper bellicis, ac
tormentis æneis, & com-

meatu copioso, tum militibus stipendiariis, pacis & belli tempore benè provisa. Magnum in ea est & celeberrimum emporium: & quamvis duobus milliaribus distet à mari, naves tamen omnigenæ facillimè de mari sub ipsa urbis mœnia deveniunt & redeunt. Ubi verò fluvius mari illabitur, est arx Dunamunda inexpugnabilis natura oportunitateque loci, duobus à Riga milliaribus. In ea omnes naves ex ultramarinis regionibus venientes, merces suas indicare, teloniaque persolvere coguntur: iterumque excutuntur in Blokaus munitione sita medio loco inter Ri-

Rigam & Dunamundam. Hæc igitur tam dives atque potens urbs, diversas hæresum sectas in se continens, molestè ferebat valdè, quod piissimus Rex Societatis Jesu Clericos illis dedisset & Collegium pro instituenda juventute in urbe fieri jussisset. Similiter quoque Pernaviæ, Derpati, & Vendæ. Quare metuentes sibi, ne cura horum patrum, hæresis ipsorum extirparetur, tempore quo nos cum Turca bello gravissimo in Valachia occupati fuimus, concitatis circum vicinis urbibus ad rebellionem, Suecum ad se cum exercitu evocarunt, & ut fautorem ac promotorem

suæ religionis portis apertis
 admiserunt ; unde nobis po-
 stea bellum cum ipso difficil-
 limum , non in Livonia mo-
 dò, verumetiam in Prussia,
 simili scelere hæreticis urbi-
 bus eum ad se evocantibus
 per annos aliquot duravit.
 Quod postea induciis di-
 remptum fuit, & Riga ipsa
 cum aliis nonnullis mariti-
 mis locis , in Sueci potesta-
 te mansit. Sunt etiam pluri-
 mæ aliæ in hac provincia
 Urbes & arces optimè muni-
 tæ , & ex laterculis omnes
 penè factæ : inter quas cen-
 setur quoque Kircholmia,
 ad Duinam fluvium duo-
 bus milliaribus à Riga ver-
 sus orientem sita , ad quam
 feli-

felicis olim & piæ memoriæ
 Dux exercituum Lituaniæ
 Carolus Chodkievicius, cum
 tribus suorum militum mil-
 libus , aggressus Marte aper-
 to Carolum Sudermanum,
 patrem Gustavi, sic eum acie
 vicerat, ut novem millia cæ-
 forum essent, quatuor autem
 millia captivorum. Penes
 eundem Duinam superius
 procedendo est arx Koken-
 hausum , & paulò longius
 Volmaria civitas, & castrum;
 utraque similiter clade Sue-
 corum ingenti nobilitata: ad
 illam enim septem millia
 una die transmarinorum mi-
 litum cæsa fuere : ad istam
 ultra duodecim millia occi-
 sa, vix duodecim horis elap-

sis. Sequitur Derpatum insignis urbs, & arx in colle munitissima, Moscoviæ contermina, cujus præfecturam, quod hostis esset in vicinia ipse prædictus Chodkievicius gessit, qui & totius Livoniæ Gubernator fuit. Quamvis alius fuerit provinciae Derpatensis Palatinus, subditorum defensionem à Rege institutus: Sicut & Vendæ atque Parnaviæ. Et Venda sane urbs insignis est & arcem firmissimam habet, ubi Rex Stephanus, Livonia à Mosco recuperata, Episcopum Catholicum instituerat, quod tota provincia varias hæreses amplexa, nullum sacerdotem Catholicum

licum haberet. Erat ibi & Collegium Societatis Jesu, sed pulsi ab hoste in Lituaniam redierunt omnes, Episcopus autem in Minori Polonia Abbatiam Cisterciensium præpinguem Suloviensem sustentandi sui honoris causa à Rege obtinuit. Parnavia demum urbs est egregia ad mare posita, quæ & arcem insignem atque benè munitam habet, ac propterea Palatinum gubernandæ regionis habet, quam similiter Chodkievicius vi recuperaverat à Sueco, cæso in ea firmissimo præsidio. Sed eam iterum nunc Sueci habent. Reliquæ populationes & urbes possidentur à diversis

O s Prin-

Principibus ut Nerva cum portu maris & duabus arcibus firmissimis à Moscho; Urbs Revalia cum portu à Sueco: insula Osilia à Danis reliquum quod Lituaniæ conterminum est à Rege Poloniæ. Et hæc de provinciis coronæ Poloniæ subjectis, deque situ & natura earum, nunc breviter videamus & examinemus Polonorum ingenia, opes, vires, leges atque alia quibus regnum suum firman, & tantopere libertatem suam tuentur.

INGENIA Polonorum.

Ingenia Polonorum sunt aperta & candida, utque
Joan-

Joannes Boterus in suis Relationibus inquit, falli, quam fallere magis apta: minimeque proterva aut pertinacia, sed tractabilia & placida: unde inprimis exemplis commoventur. Sunt autem principibus & magistratibus suis satis morigeri æquè omnium provinciarum populi, & ad comitatem, civilitatem, benignitatem, & hospitalitatem prompti, ita, ut ignotos & externos non modo libenter suscipiant hospitio, sed etiam invitent, & omni officio prosequantur: Et non solum ad convivium atque familiaritatem quorumlibet faciles, verum etiam ad mores & imitationem eorum, cum quibus

bus vivunt, externorum præsertim, flexibiles. Tene-ram ætatulam litteris addiscendis impendunt, ut vernacula & Latina lingua legere & scribere sciant: unde ne in medio quidem Latio tam multos reperias, cum quibus Latinè loqui possis, & ubi tam in Cancellaria Principis, quam in curiis Parliamentorum, inferiorumque omnium judicum subsellis causas decidas, & munimenta lingua Latina descripta videas. Adultiores, si plebei sunt, agrorum cultivationi, opificio, aut mercaturæ sese addicunt: nobiles verò, militiæ, sacerdotio, & ministeriis opulento-

tiorum. Utrique autem libenter peregrinantur, & earum gentium linguas ad quas perveniunt, cupidè & facilè discunt. Sunt enim docilia hominum ingenia, & valent quocunque intenduntur: sed tamen alienis inventis perdiscendis ea magis accommodant, quam ut novi aliquid ipsi excogitent, & excellere magnopere ulla re studiant. Nihilominus non defuere nobis insignes Mathematici, Astrologi, Dialectici, Oratores, Poëtæ & Philosophi; tum Medici, Jurisconsulti, atque Theologi, qui & Rempub. & Ecclesiam, ingenio suo atque scriptis illustrarunt. Ac super-

persunt etiamnum clara patriæ suæ lumina, quorum monumenta quanquam nondum in lucem prodierunt, laude tamen quam merentur non carebunt. In opificiis attamen nostrates minus elaborant, sed externis plebisque opificibus antiquitus usi sunt, & utuntur etiam nunc non paucis. Rem porro familiarem diligentius curare, non ita pridem occœpimus, idque ab extraneis, passim quæstus causa ad nos concurrentibus, concitati: unde velut invidia quadam parandis divitiis & avaritiæ totos jam nos ita dedimus, ut quod olim Senatoris filiæ centum marcarum dos fuerat,

rat, nunc simplicis alicujus nobilis filiæ (quinimo & mercatoris jam) centum millium florenorum dos esse solet. Et non modo præstantiores genere, exoticis pannis & pellibus utuntur, verum etiam inferiores & plebei serico, purpura, & auro vestiuntur: passimque jam equos argento exornari, in vasis argenteis comedere, argento altaria etiam in villis & pagis onerare, argentoque, auro, margaritis & gemmis vestiri mos inolevit: nec restat aliud nisi ut aurum & argentum comedamus. Cum majores nostri satis haberent, si ex agris & prædiis suis honestè cum familia viverent,

verent, non luxum exter-
norum aut splendorem con-
sectarentur: unde litium
nunc origo, & civium assi-
duæ discordiæ. Nec rei mili-
tariæ tanta cura, quanta supe-
rioribus seculis existit, cum
quisque privatum commo-
dum sectetur, & cupiditate
ductus lucrum non gloriam
aut famam bonam quærat.
Exitere tamen semper, &
etiam nostra hac ætate, mul-
ti virtute bellica præstantes
viri (de quibus sigillatim,
prout & de viris eruditissimis,
ut Moschoviticiis,
Livonicis, Tartaricis, Turci-
cisq; expeditionibus, atque
hoc ultimo bello Prussico, vi-
dere licuit. Nec emarcuit vul-
go

go in Polonis vigor ille ani-
morum, laudisq; bellicæ stu-
dium, si modo virtuti sua
præmia non deessent.

VICTUS & VESTITUS.

Victus genti nostræ dapli-
lior ferè omnibus aliis
Europæis, atq; ita in mensis
ditiorum exquisitus, ut potis-
simam proventuum suorum
partem Magnates, in aromata
& vina insumant. Antiquitus
siliginei panis, & cerevisiæ ex
hordeo aut tritico factæ, pro-
miscuus erat omnibus usus,
& quasi quotidianus: nunc jã
non elegantiores tantum, sed
vulgus etiam ipsum, pane
triticeo, atque vino in con-
viviis utitur; præsertim in
urbibus majoribus, &
qui

qui viciniore sunt Hungariae. Et plebs quidem vicina, succidia, vervecina, bubula, vitulina, lardo, lactariis, pisciculis, oleribusque potissimum mensam instruere solet: quarum rerum fora in pagis quoque, apud templa & parecias, festis diebus instituuntur. At urbanis & nobilitati multo delicatior victus, mensaeque eorum cum altilibus omnigenis, tum feris animalibus, avibusque & piscibus lautis usque ad luxum interdum onerantur: aromatumque diversorum, saccari, vini, confectio num, & aliorum exoticorum condimentorum, aut bellariorum, maximus

ximus quotidie usus. Russis tamen & Lituanis, apud quos permagna est apum & mellis copia, mulsum, itidem prout & cerevisia cum lupulo aqua decoctum, infrequenti usu est, medonem vulgo vocant. Vestium verò genus, neque unum est, neque certum, aut suum cuique ordini, conditioni, aetati, & generi hominum: sed prout cuique diviti, aut pauperi placet. Exoticis tamen delectantur ut plurimum nobiles; milites autem potissimum inventores habitum fiunt. Sic quum bellum nobis cum Moscho fuisset, illorum more latas oblongasque togas, pellibus

P 2 præ-

preciosis, mardurinis, pantherinis aut zebellinis suffultas, prægrandesq; pileos gestavimus. Postea vero quam cum Turcis in Valachia rem gessimus, equorū ornatus, sagos militares, nonnullasq; oblongas, curtas, & asstrictas vestes ab illis, atq; eorū sociis Tartaris, desumpsimus. Mox bello in Prussiā contra Suecū translato, laxiores caligas, coriaceas oblōgas ocreas, pallia, atque alia vestiū genera, Germanico habitui similia, nobis fecimus. Atque sic spatio decennii unius, ter aut quater habitum vestium nostrarum correximus, aut verius corrupimus permutando: cum statim licentiam militarem

se-

sequuntur qui domi mansere, juniores præsertim, ne dignoscantur, aut certè vilipēdeantur ab illis, qui alicui expeditioni interfuerunt. Idem sanè faciunt & scēminæ, atq; omnes Europeanum matronarum habitus sibi usurpant, & ad suū patrium accommodant, prout cuiq;, tam diviti, quam pauperi, libet. Communissimè tamen omnes pannis extraneis, puta Germanicis, Flandricis, Gallicis, Anglicis, Hispanicis atq; Italicis utimur: maxima autē pars sericis diversorum colorum, & panno aureo. Nec obstat pretium, quodè longinquo ista veniāt, cum reperiantur nonnulli, qui interdum sexaginta vestibus

P 3

quam

quam preciosissimis pro sua persona comparatis, etiam famulos suos similibus induant, & potissimam partem bonorum suorum in id ipsum impendant, ut splendide cum suo comitatu vestiantur, tam fœminæ, quam viri. Ad exornandos siquidem gladios suos, pileos, atque equos, non minus pretiosis gemmis utuntur & auro, quam & filiæ aut uxores ipsorum; quæ clenodiis, torquibus, monilibus, annulis, alioque mundo muliebri nimium delectantur. Et vidimus nonnullas sæpius, nec valde divites tamen, totam suam vestem gemmis & lapidibus pretiosis usque
ad

ad talos exornavisse, lex tamen sumptuaria nescio quo pessimo fato nostro in Comitibus Reipub. non præscribitur, cum passim videamus nimio isto luxu, maximas quasvis familias, ad summam deinde egestatem pervenire, cum ingenti opprobrio & dehonestamento majorum suorum. Et non in vestibus modo hunc nimium luxum & prodigalitatem quodammodo habemus, sed in ædibus quoque & fabricis ligneis, quæ nihil sunt, nisi rogi apte compositus ad comburendum: in suppellectili varia, in conviviiis & comessationibus, passimque jam laquearia
nunc,

nunc, & in privatis domibus auro teguntur: parietesque ædium non proceres modo, aut principes viri, sed mercatores jam & urbana plebs pretiosissimis aulæis ac tape-
tibus vestiunt: Nec in urbi-
bus modo, sed etiam in villis
lautius habitare student, Ita-
lorum ferè opificum opera
& industria. Jam autem iter
facientes, fœminæ quidem
carpentis, rhedis, cissiis,
aut curribus junctis sex e-
quis vehuntur: mares verò
vel iisdem, vel equis potius.
Pedestrem incedere per vi-
am, longiorem præsertim,
minus honorificum vulgo
habetur. Prodeuntem in pu-
blicum nobilem virum juxta
ac

ac fœminam assedulis mari-
bus, fœminam verò etiam
puellis pedissequis stipari
moris est. Et in eum usum
aliter quisque domi suæ fa-
militium pro modo faculta-
tum, quos simili colore ve-
stitum, non sine sumptu &
luxu vestiri usitatum est.
Plebeiis minor est hac in
parte cura fastus, atque
pomposæ ambitionis, exce-
ptis urbanis fœminis, quæ
& ipsæ benè cultæ, &
una aut altera pedissequa
comitatæ incedere student.

NOBILITATIS

Prærogativa.

POpulus Polonus in eque-
strem ordinem sive nobi-
P 5 lita-

litatem, atque plebem distinguitur primò; deinde in Ecclesiasticum & secularem statum. Nobilitas ad regimen atque defensionem patriæ segregata, plebs ad agriculturam, mercaturam, & opificia: ex utriusque autem, ad colendum Deum sacerdotes fiunt. Nobiles, antiquitus vocabantur milites, nunc communissimè dicuntur Equites, ab equestri militia cui sunt obnoxii. Habentque multas & magnas prærogativas, quæ partim regum & principum munificentia firmatæ sunt, partim moribus & institutis invaluerunt. Censenturque tantum nobiles esse, quorum

rum majores virtutis ergo in eum ordinem allekti, gentilitio signo donati sunt: aut qui nunc ipsi hoc meruere virtute sua, & publico Ordinum Regni consensu, militiæ à Principe sunt adscripti. Præstabilis tamen habetur, nobilem natum esse, quam factum. Nasci autem patre simul & matre nobilibus oportet, legitimo conjunctis matrimonio: quia nothi nobilibus quamvis & illustribus orti, non censentur in familiis, neque nobilitatis prærogativis fruuntur. Porro amittitur nobilitas his duobus modis, Principis decreto nimirum, ob admissum dedecus
&

& atrox aliquod facinus : & sordidi quæstus cupiditate , si quis videlicet desertis militiæ & agriculturæ studiis , mercaturam amplectatur , aut cauponationem artemve aliquam mechanicam exerceat. Est autem pari dignatione omnis Polonica nobilitas : nec ullum patritiorum , Comitumve , aut Ducum discrimen ; omnes jure æquali & libertate gaudent : omnes una simul Regem sibi eligunt , leges in Comitibus per suos Tribunos sanciunt , bella vicinis indicunt , fœdera cum illis statuunt , tributa imponunt , cudendæ pecuniæ modum præscribunt , & omnem penitus Rei-

Reipub. administrationem in manibus ipsi habent. Rex tantum cum Senatu judiciis & deliberationibus præsidet , & quæ illi concluderint , moderatur , & sua autoritate pondus addit , nomenque tabulis & titulum Regium præscribit. Item , honores & beneficia distribuit , magistratus creat , & bonos præmiis pro libitu , malos verò pœnis , nonnisi cum scitu omnium ordinum regni afficit : ne fortè , si ipse vitæ & necis jura teneret , ad tyrannidē prolaberetur. Unde neminem è nobilitate captivare potest , etiam in crimine perduellionis , nisi jure convictū : nec captum capite plecti , nisi Sen-

Sententiis Senatorum rogatis: qui itidem sunt ex nobilitate delecti, & paribus prærogativis cum illis vivunt. Quare, multos ex humili loco ac tenui fortuna videbis, non modo ad mediocres, verumetiam ad summos nonnunquam honores, amplissimasque facultates & opes, Regum beneficentia, ob virtutem provectos; paucos autem ob scelerum atrocitatem ab illis punitos: quod à nobilitate maxima semper honestatis ratio habeatur, etsi in summa paupertate. Fraudem facere, promissum fallere, pejerare, mentiri, probrosum & infame est: & si quid ejuscemodi in probri loco

loco cuiquam objiciatur, præsertim ab ejusdem ordinis viro, non tam legibus & magistratuum judicio, quam ferro manique vindicatur. Cum autem Rex causas & actiones nobilium, per appellationes ad judicium suum devolutas, expedire ob occupationes, quæ illi semper maximæ, non usquequaque potuisset, consultum illi esse volentes justitiæ & rebus suis, eam judiciorum formam, non ita pridem adinvenierunt, quæ alibi Parlamentorum est, apud nos Tribunal appellatur: quo singulis annis, ex singulis provinciis, omnium consensu viri è nobilitate præcipua eli-

eliguntur, & ad loca jam perpetuò destinata mittuntur, ut causarum differentias secundum leges & statuta decident. Quod cum sit ultimæ instantiæ, provocatio ab eo non datur: nisi exparitate sententiarum causa aliqua remittatur ad Comitiam Regi & Senatui discutienda atque determinanda. Cum extra Comitiam Rex fisci tantum causas cognoscere potest, aut differentias inter tenentarios in bonis suis regalibus: tum quoque civitatum, oppidorumque Regni controversias, quæ jure Saxonico utuntur. Quod si Rex quandoque ab officio suo deflecteret, & vel in judic. s,

vel in aliis rebus ac modis, publicas libertates suorum opprimere aspiraret, auctoritate Senatoria, qui ad hoc attentandum juramento sunt obligati, & per vices in Regia manere tenentur, facile prohibetur: sæpiusque illi acerrimè sententias dicunt, cum de Repub. deliberant, & Regem imprudentius regnantem objurgant, atque sic uno consensu, sanctissima majorum instituta, & communis patriæ charissimas leges, ad extremum vitæ defendunt.

LEGES & STATUTA.

Leges olim Poloni scriptas nullas habuere, sed

ab origine imperii, usque ad Cazimiri Magni tempora, jus omne in Principis arbitrio erat. Licetque ante ejus tempora, & Christiani jam per longam ætatem fuissent, & literarum scientias optimè callerent, ut passim in Senatu, & magistratibus tam secularibus quam spiritualibus, Doctores legum & artium magistri reperirentur. prout in veteribus nummentis cuique videre licet. Nusquam tamen lex aliqua aut statutum Principis scripto promulgabatur, sed moribus tantum & consuetudinibus antiquis regnum administrabatur: lites verò & causæ privatorum, arbitrio bonorum

rum virorum determinabantur, qui Principis jussu, provinciarum Judices erant. Cazimirus itaque Tertius, ob prudentem regni administrationem Magnus cognominatus, primus ipse & nobilibus leges certas scriptas dedit: & urbicæ plebi, jura à vicinis Saxonibus accipere ex facili permisit, quod assiduis supplicationibus Germanorum, qui passim tum in Poloniam habitatum lucrari causa veniebant, sollicitaretur, ut similem patriæ suæ urbium administrationē haberent, & inter Sarmatas jurium ignaros, Consulum & Advocatorum honore, advenæ eminerent. Atque

hinc mos invaluit, ut omnes
 Poloniæ civitates, in hodie-
 rum jure Saxonico (quod
 vulgo Magdeburgense vo-
 catur, quia ex illa metropoli
 tum Saxoniae urbe fuit allat-
 tum) tum plebiscitis quæli-
 bet propriis, & Constitutioni-
 bus Regiis utantur. Nobi-
 les autem, tam ad regimen
 politicum, quam ad priva-
 torum causas determinan-
 das, jus peculiare suum ha-
 bent: partim à Regibus su-
 perioribus, qui post Cazi-
 mirum Magnum, usque ad
 ætatem Sigismundi Augusti
 inclusivè regnarunt, vigore
 legis traditum; quod volu-
 mine singulari à viris doctis
 complexum, Statutum Re-
 gni

gni vocatur: partim quod
 recentioribus & nostris jam
 temporibus, ipsimet sibi in
 Comitibus publicis, appro-
 bantibus tamen Regibus
 cum Senatu, conscripserunt,
 & vocantur Constitutiones.
 Quæ, pro rei & temporis
 exigentia, sæpius immutan-
 tur, abrogantur, aut reas-
 sumuntur, omnes ex æquo
 provincias regni obligando,
 licet nonnullæ jura sua pra-
 gmatica habeant, præsertim
 Lituania & Volhynia, quæ
 in decisionibus causarum,
 propria statuta sua obser-
 vant. Tum Prussia quoque,
 Ducalis juxta ac Regia, quæ
 omnis fermè jure municipa-
 li utitur, quod vulgo Cul-
 mensis

menſe vocatur: tribus civitatibus exceptis, Elbinga, Brunsberga & Fraumburgo, quæ jus Lubecenſe amplexæ ſunt.

REGIMEN *Politicum.*

Poloniæ regimē eſt compoſitum de tribus primis & ſimplicibus Rerumpub. formis, quæ vel unius, vel paucorum imperio, vel multorum omniumve quadam æquabilitate juris continetur. Habemus ſiquidem Regem, non ſucceſſione, ſed electione creatum, qui eſt abſolutus executor legum in Comitibus factorum. Habemus Senatum, è præcipua

no-

nobilitate ſelectum, & ad cuſtodiam earundem legum deputatum. Habemus municipales nuncios, liberis uniuſcujuſque provinciæ ſuffragiis electos, & ad ſtatuentes in Comitibus leges velut Tribunos aliquos designatos, qui & Regis potentiam, & Senatus nimiam authoritatem reſtringunt. Et ſic unanimi omnium ſtudio, certis ſanè iſſque anguſtis finibus, regia poteſtas in ſacrum & equeſtrem ordinem, & utrique ſubjectos homines, atque bona, circumſcripta eſt. Ac in ſacerdotes quidem, jam inde ab initio ſuſceptæ religionis Chriſtianæ Rex nihil prorsus juris habet. De

Q 4 equi-

equitis verò capite & fama,
 non nisi in Comitibus cum Se-
 natu judicat: certis aliquot
 causis exceptis. Senatu verò
 & Tribunis inconsultis, ne-
 que bellum cuiquam facit,
 uti supra diximus, neque fœ-
 dus publicè cum quoquam
 icit, neque tributa, vectiga-
 lia ac telonia nova instituit,
 neque leges novas scribit,
 aut monetam signat, neque
 alienat quicquam de bo-
 nis regni neque transcribit
 quemquam in ordinem e-
 questrem, neque rem ullam
 majorem ad Rempub. perti-
 nentem statuit aut facit. Be-
 nè autem ipse Episcopus
 & Abbates nominat, Pa-
 latinos & Castellanos, Mar-
 schal-

schalcos, Cancellarios, The-
 saurarios, Ducesque mili-
 tiæ creat, redditus coronæ
 dispensat, & præfecturas di-
 stribuit, Comitibus indicit, ma-
 gistratusque omnes & ju-
 dices eligit. Denique univer-
 sos Reipub. honores, solus
 prout illi placet & lubet, con-
 fert: habetque in manu om-
 nes modos remunerandi,
 beneficioque afficiendi quos-
 cunque voluerit.

Porro Senatores qui Re-
 gi adhibiti sunt, ut & confi-
 lia actionesque ejus, ad sa-
 lutem Reipub. & judicia, ad
 justitiæ & æquitatis truti-
 nam dirigerent, numerantur
 ex omnibus provinciis col-
 lecti, tam spirituales, quam
 Q 5 secu-

seculares , centum quinquaginta. Namque tres noviter addidit Vladislans I V. puta Episcopum Smolenscensem Palatinum & Castell. Czernech. Suntque ordinis quadruplicis, Episcopi, Palatini, Castellani, & Officiales majores, qui omnes jurati ad hoc collegium & ad consilium admittuntur. Et perpetuum est hoc munus quoad vivit quisque , certis annexum honoribus & magistratibus , partim Ecclesiasticis, partim profanis: abrogari verò nemini potest , nisi per maximam vel mediam capituli diminutionem, hoc est libertatis civitatisve, sive nobilitatis & bonæ famæ amissionem.

sionem: aut si quis alium magistratum honoremve adeptus sit majorem, quem cum priori tenere jure non possit. Sunt autem Archiepiscopi duo , Gnesnensis & Leopoliensis. Episcopi quindécim: Cracoviensis, Cuiaviensis, Vlnensis, Posnaniensis, Plocensis, Varmiensis, Luceoriensis, Præmisliensis, Samogitiæ, Culmensis, Chelmenensis, Kioviensis, Camenecensis, Vendenensis, atque Smolenscensis noviter fundatus. Qui omnes, quo ordine nunc à nobis enumerati sunt, cum perpetuo servant in Senatu , dicendaque sententia, & in publicis celebritatibus. Palatini, triginta qua-

quatuor. Cracoviensis, Pohnanienſis, Vilnenſis, Sendomiriensis, Califfienſis, Troceniſis, Siradienſis, Lancienſis, Breſtenſis, Kioviensis, Inoulodislavienſis, Ruſſiæ, Volhyniæ, Podoliæ, Smolenſenſis, Lublinenſis, Polocenſis, Belzenſis, Novogrodensis, Plocenſis, Vitebſcenſis, Maſſoviæ, Podlachia, Ravenſis, Breſcienſis, Culmenſis, Mſciſlaviensis, Marieburgenſis, Braſlaviensis, Pomeraniæ, Miſcenſis, Vendenſis, Derpatenſis, Parnaviensis, Czerniehovienſis noviter à Vladislao. I V. inſtitutus, & Capitaneus Samogitiæ, qui ſolus ex omnibus omnium pro-

provinciarum & diſtrictuum præfectis Senatum ingreditur, Caſtellani, tam majores, quam minores, numero octuaginta ſeptē Cracoviensis (qui omnes Palatinos antecedit, primumque locum poſt Episcopos, inter ſeculares Conſiliarios capit) Vilnenſis, Troceniſis, Pohnanienſis, Sendomiriēſis, Califfienſis, Voiniceniſis, Gneſnenſis, Siradienſis, Lencicienſis, Samogitiæ, Breſtenſis, Kioviensis, Inouladiſlaviensis, Leopoliensis, Volhyniæ, Camenecenſis, Smolenſenſis, Lublinenſis, Polocenſis, Belzenſis, Novogrodensis, Plocenſis, Vitebſcenſis, Cernenſis, Podlachia, Ravenſis, Breſcien-

scienſis, Culmenſis, Mſciſlavienſis, Elbingenſis, Braſlavenſis, Gedanenſis, Miſcenſis, atque Czernichovenſis. Et hi dicuntur majores, quia cum cæteris Senatoribus, tam Eccleſiaſticis, quam ſecularibus, ad omnia etiam ſecretiſſima conſilia admittuntur. Minores verò non item, & ſunt iſti, Sandecenſis, Medirecenſis, Viſſicienſis, Biecenſis, Rogoſnenſis, Radomienſis, Zawichotenſis, Lendenſis, Sremenſis, Zarnovienſis, Malogoſtenſis, Vielunenſis, Præmiſlienſis, Halicienſis, Sanocenſis, Chelmenſis, Dobrinenſis, Polanecenſis, Præmetenſis, Criyinenſis, Czechovienſis,

Na-

Naclenſis, Roſpirienſis, Biechovienſis, Bidgoſtienſis, Bræſinenſis, Cruſvicenſis, Oſvecimenſis, Camenenſis, Spicimirienſis, Inoulodenſis, Covalienſis, Santocenſis, Sochaczovienſis, Varſovienſis, Goſtinenſis, Viſnenſis, Racioſenſis, Sieprecenſis, Viſogrodenſis, Ripinenſis, Zacrocimienſis, Ciechanovienſis, Livenſis, Slonſcenſis, Lubaczovienſis, Conarienſis terræ Siradienſis, Vendenſis, Derpatenſis & Pernavienſis, Covarienſis terræ Lencicienſis, Conarienſis terræ Cuiavienſis. Hos ſequuntur deinde Officiales Regni majores decem. Marſchalcus Regni Poloniæ ſupremus,

&

& Marschalcus curiæ regni :
 Marschalcus Magni Ducatus
 Lituaniæ Supremus , &
 Marschalcus Curia Magni
 Duc. Lit. Cancellarius Re-
 gni Poloniæ, & Vicecancellarius :
 Cancellarius Magni
 D. Lit. & Vicecancellarius.
 Thesaurarius denique Re-
 gni Poloniæ , & Thesaurarius
 Magni Ducatus Lituaniæ.
 Palatini dicuntur, veterum
 Romanorum more, Ducum
 satrapiarum : unde munus
 quoque eorum apud nos
 idem est , esse ductores
 copiarum districtuum suorum,
 in expeditionibus bellicis.
 Castellani verò à castellis si-
 ve oppidis , quæ singuli sin-
 gula habent attributa , sic
 ap-

appellantur : & sunt quasi
 legati Palatinorum, Ductores
 & præsides nobilitatis
 sub suo quisque Palatino :
 Sunt autem in Palatinatu
 uno aliquando plures castel-
 lani. Officiales demum
 regni , ab officiis & functionibus
 quibusdam publicis ,
 quibus funguntur , ad uni-
 versam Rempub. pertinentibus ,
 hanc sumunt communem
 appellationem. Sed sunt
 & alii officiales extra
 ordinem Senatorium positi,
 trifariamque divisi : alii
 qui totius Regni, aut Magni
 Ducatus Lituaniæ officiales
 dicuntur , ut Exercituum
 Generales, Referendarii, Po-
 cillatores, Dapiferi, Vexilli-
 feri,

feri, cæterique similes: alii
 aulae Regiae officiales, ut Ca-
 merarius supremus, Praefecti
 & Vicepraefecti Stabuli, Cu-
 linæ, Curruum, Venatores,
 Secretarii: & alii denique di-
 strictuum, seu provinciarum
 officiales, ut urbium praefe-
 cti, Judices, Gladiferi, Quæ-
 stores, Tribuni, aliique plu-
 res quos terrestres officiales
 nuncupamus, qui certas suas
 functiones habent, in sua
 quisque satrapia seu tractu,
 vel ut vulgo loquuntur, ter-
 ra: quarum quaelibet olim,
 discerpto in multos domi-
 natus regno, suum Ducem
 habuit. Omnes autem isti
 tales, solius Regis arbitrio
 creantur, & è sola nobilitate,
 qui

qui deinde ad senatorias di-
 gnitates assumuntur: quorū
 etiam opera Rex prout illi
 visum fuerit, utitur in lega-
 tionibus, in commissioni-
 bus, in finibus regundis, in
 contributionum publicarum
 exactioibus, in militia, &
 id genus muniis publicis.
 Atque ita potentissimus
 quamvis Rex Poloniae sit, &
 supremus omnium coronae
 subjectarum provinciarum
 Dominus, tamen secundum
 legem & senatus praescripta
 vivere tenetur: regnumque
 ipsum amplissimum, licet,
 regio imperio gubernatur,
 nobilium nihilominus vigi-
 lantia & libertate, tam regia
 majestas, quam senatus
 R 2 au-

authoritas quodammodo temperatur, intraque æquitatis terminos omnes ordines regni cum ipso Rege continentur. Et cum omnibus eadem sit perpetua & constans tuendæ publicæ libertatis, & propagandi imperii voluntas: nihilominus regiam majestatem sic cuncti reverentur, amant, & honorant, ut injussu illius nihil penitus in Repub. faciant, pro ejus autem incolumitate & gloria, vitam ac possessiones privatas omnes effundere sint parati.

V A S A L L I.

TRes præcipui vasalli sunt Regni Poloniæ.
Dux

Dux Prussiæ: Dux Curlandiæ: & Princeps Valachiæ. Duo illi hæretici sunt, tertius iste Schismaticus. Qui omnes, etiamsi Regem, tanquam regni feudatarii, superiorem agnoscant, & honoraria, pensionesque debitas, in signum subjectionis, statis temporibus præsentēt; non sunt tamen viva membra regni, ut cæteri incolæ Poloniæ: non veniunt ad Comitata regni, ut Principis Consilarii: non habent suffragia in electione Regis: nec partem in gubernatione regni: nec pro dominis naturalibus habentur, sed pro extraneis, sicut verè sunt, quia deficient in illis prole mascula

R 3 (Vala-

(Valachia excepta) Principatus illi ad coronam directè, tanquam membra ad suum corpus adjunguntur. (uti nuperrimè adjuncta est illa pars Pomeraniæ ratione cujus Duces Stetineses Homagiū Regibus Poloniæ præstabant) Unde subditi ipsorum nunc etiam in causis gravioribus ad Regem tanquam ad supremum Dominum & judicem recurrunt. nec possunt tyrannide opprimi à suis Principibus. Non item jam Moldaviæ seu Valachiaë populi, quia Principes ipsorum Turcam potiùs supremum Dominum recognoscunt, non, ut ante, Polonum; cujus modo majestatem

tem tantum venerantur, & velut potenti vicino, statim temporibus honoraria mittunt. Olim tributum directè persolvebant, & à Rege investiti, jurabant in verba ejus: nunc à Turca absolute Principatus insignia, & corporis custodiam habent. Quamvis fœdere æquo inter Polonos & Turcas, etiam ante bellum Chotimense in pacem mutuam sancito, disertis verbis caveretur, ne provinciam illam cuiquam Turcarum Imperator unquam, præter Poloniæ regis voluntatem committeret: utque is, qui eam obtineret, Regi quoque Poloniæ fidelis esset.

RELIGIO.

Christianam religionem Polona gens, abjecto semel impio dæmonum cultu, septingentis circiter jam annis constanter retinet, religioseque colit, hæreticarum novationum insolens & impatiens, avorum nostrorum ætate, quando Hussus & Viclefus virus suum in Boëmia diffundebant. Sed postquam Lutherus, cum aliis suæ farinae hominibus, patrum nostrum memoria, per totam Germaniam zizania disseminavisset, quæ nobis vicina est, & commercia ferè quotidiana nobiscum habet, prætextu seu verius abusu libertatis,

tatis, nescio quæ non pestes Poloniam invaserant, infercerantque mentes hominum nostrorum, ut per annos complures diversi diversa de religione sentirent, & quisque se judicem & interpretem scripturarum putaret. Sed nunc iterum Deo bono favente, in toto Regno Poloniæ religio Catholica præcipua est: nec in Senatum admitti, aut ad minora subsellia vocari quisquam potest, nisi Romanæ professionis. Et majores nostri, tantæ pietatis statim à recepta fide fuerunt, ut Ecclesiarum Antistites in Senatu locum, eumque primum habere voluerint, ut omnibus consiliis

adhibiti præsentēs, diligenter pro suo munere animadverterent, ne quid in legibus, aut moribus populi, contra Ecclesiæ sancita peccaretur. Eandemque ob causam etiamnum Tribunaliciis judiciis seu Parlamentis, minoris Ordinis mystas, è singulis Cathedralium Capitulorum Collegiis, piissimi Reges, interesse iusserunt. Sanctioribusque curis Regni & scripturis, prisco more, vel maximè tum, cum pertinacissimi hæretici Antistites è Senatu ejicere conarentur, cum maxima potestate præfecerunt, ita ut & Cancellarii & Procancellarii munus, alternatis vicibus penes

penes Episcopos maneret. Majorque Secretarius Regni semper ex Ecclesiasticis esset; frustra reclamantibus adversariis fidei, qui sub extremam ætatem Sigismundi Augusti Regis sapientissimi, & potissimum interregnorum tempore nimium invaluerant. Cæterum diligenti vigilantia sanctissimorum Præsulum, sapientiumque Regum studio (maximè verò pietate Divi Sigismundi III.) vix non omnes jam eradicati fuerunt. Verum Græcanici ritus homines in Russia, & Lituania passim legibus antiquis tolerantur, sicut & Armeni; partim Pontifici Romano

mano per obedientiam sub-
 jecti, partim non, qui Epi-
 scopos suos, & complures
 Abbates habent: & ritibus
 atque institutis Ecclesiasti-
 cis magis, quam dogmatibus
 religionis à nobis dissen-
 tiunt. Sunt quoque & He-
 bræi passim in toto Regno,
 & Scythæ Mahometani in
 Lituania & Volhynia, qui
 suos quoque ritus & super-
 stitiones habent; sed qui ne-
 minem à fide Catholica avo-
 cant, aut malo suo exem-
 plo inficiunt, ut assolent Hæ-
 retici. Fides igitur Catholi-
 ca in toto Regno præcipua
 habetur, magnusque ut par
 est, omnibus sacerdotibus
 honor habetur, solo sacer-
 dotii

dotii nomine: & omnes Ro-
 manum Pontificem, ut sum-
 mæ sedis Episcopum, ut o-
 mnium Episcoporum pa-
 trem, ut universalis Ecclesiæ
 caput, ut Apostolicum reve-
 renter agnoscunt.

O P E S.

NEque magnæ, neq; con-
 temnendæ sunt opes Po-
 lonorum, sed tales, ut omnes
 bellorum expeditiones ha-
 ctenus suis met reditibus per-
 egerint, sumptusque quosvis
 maximos in coronationes,
 nuptias aut sepulturas Re-
 gum suorum, ære proprio
 exsolverint, nullius vicini
 populi auxilio egentes. Et
 quamvis nonnulli Reges
 nostri

nostri, ob nimiam prodigalitatem suam, fœneratorum, aut cognatorum Principum pecuniis, ad privatas suas necessitates aliquando usi fuerint: nusquam tamen vel in maximis necessitatibus Respub. extraneorum emendicabat opem, aut mutuabatur aurum, etiam tum, cum nondum ipsa pecuniam signaret. Olim enim proprium non habebant nummum Poloni, sed externis, & maximè Boëmicis usi sunt aliquamdiu, quod metalla minus nota essent nobis. Primus Cazimirus Magnus æs & argentum signari iussit, postea tandem sero Alexander Rex, Sigismundusque Senior, aureos

reos nummos cuderunt: quorum imitatione Rex Serenissimus modo, & argentum ad exemplum Germanorum, & aurum bonitate & pondere Ungaricorum signari jubet. Sed utriusque pretium sextuplo ferè crevit, quam fuit avorum nostrorum memoria, ut signari cœperat: partim propter luxum, & crebriorem auri usum, exportationemque ad externos: partim propter deteriorem reliquam monetam, cū ponderis diminutione, tum æris admixtione. Permagnus est autem nunc apud nos usus externæ monetæ, sed aureæ atque argenteæ tantum, quæ pro mercibus undelibet im-
por-

portatur : quanquam commutatione mercium permulta peraguntur. Exportantur autem à Polonia, siligo, triticum, ordeum, avena, milium, papaver, pultes diversæ atque legumina, lana, linum, canabes, lupulus, coria, sebum, alutæ, mel, cera, succinum, pix, cinis, mali, asseres, cæteraque materies fabricandis navibus, & ornandis domibus apta. Item sal, cerevisia, vitriolum, nitrum, lazurum, coccus, æs, plumbum, ferrum, cuprum, orichalcum, carbones terrei, vasa vitrea, equi, boves, verveces, porci, lardum, aliaque innumera quibus vicini & etiam transmarini populi à nobis indigent

gent. Et à quibus vicissim ad nos importantur panni fericei, aurei, lanei, lineique subtiliores, aulae tapetes, & alia parietum, equorum, & hominum ornamenta, quorum opificia minus exquisita sunt apud nos, licet non desit materia, & aliis gentibus suppeditetur. Importantur etiam margaritæ, gemmæ, pelles preciosæ, husiones seu mariani, haleces, & alia fassamenta, & vento vel sole durati pisces marini. Adhæc argentum, aurum, stannum, & calybs, cum facta, tum infecta: vina demum & aromata, & varia eduliorum condimenta atque cupediæ, sine quibus benè posset

set stare patria nostra, si ad veterum Lacedæmoniorum rigorem ordinata esset. Cum itaque plures merces nostras mittamus extra regnum, quam indigeamus externis, eisque non tam ad necessitatem, quam ad luxum spectantibus, consequens est, ut non penitus inopes dicamur, respectu aliorum Europeorum qui & mercimoniis & opificibus diversis, & metallorum abundantia, & œconomix demum diligentia administratione multò nos antecedunt.

MILITIA.

Quia suis rebus contenti, nusquam bella offensiva

va vicinis populis Poloni inferimus, nisi fortè prius lacessiti ab illis: idque potius ad ulciscendum injurias, recuperandumq; ablata, quam ut invadamus possessiones eorum, & dominemur illis. Ideo & militiam quoque nostram, defensionis verius patriæ aptam habemus, quam expugnationi urbium alienarum, fortissimorumque propugnaculorum, qualibus vicini nostri confinia sua à nobis muniunt. Proindeque exercitus nostri majori ex parte equitatu constant, qui è præcipua nobilitate est, ut in campos apertos excurrant, procedantque obviam venienti hosti, prius quam ille

finēs nostros attigerit. Pedites autem paucos habemus, eosque è plebe omnes, non ita ad pugnam, quam ad labores castrenses evocatos, ut nimirum fossas dum opus fodiant, vallum excitent, pontes construant, vias sterant, tormenta & impedimenta bellica conducant, atque demum castra ipsa custodiant. Quod si verò oppugnationem loci alicujus meditamur, tum è Germania aut Ungaria mercenarios nobis pedites adducimus, qui sunt exercitiores nostris. Equitibus autem semper contenti sumus nostris: qui, si generali edicto ex omnibus provinciis ad pro-

propugnandam patriam evocati sunt, extra fines regni ultra quinque milliaria procedere non debent. Si autem procedere necesse sit, tum statim in Comitibus, quæ semper bellum præcedere debent, militem stipendiarium decernimus. Qui quidem cum è præcipua nobilitate conscribatur, ita in pugnis solet esse animosus, ut in maximis etiam periculis sese non deserat, neque animum despondeat: & ut audaces fortuna juvare consuevit, validissimos hostium exercitus, exigua suorum manu in campis adoriatur, & sæpissimè vincat. Sic sub Divo Sigismundo I. (ut hic vetu-

flora omittam) Lesnioivius mille quingentis hastatis, quadraginta millia Moschorum aggressus, in fugam omnes vertit, & novem circiter millia ex illis occidit. Sic Boratinus similiter duobus millibus equitum, tredecim millia Moschorum adortus, miraculosam ex illis victoriam reportavit, septem millia occidit, & tormenta bellica omnia ademit. Camenecius sex millibus suorum, viginti quinque millia Tartarorum in acie prostravit. Tarnovius quatuor millibus, viginti duo millia Turcarum atque Valachorum cecidit, & quinquaginta duo tormenta bellica accepit. Sub

Au-

Augusto autem Rege Sigismundi F. Radivillus septem millibus ad Vlam, triginta Moschorum millia delevit, & arcem ipsam die eadem expugnavit. Et Sapieha quinque millibus Vendam defendit; & viginti quatuor Moschorum atque Livonum millia una acie prostravit. Sub Stephano deinde Rege, Zborovius non integris duobus millibus, totum rebellium Dantiscanorum exercitum, ex transmarinis populis conscriptum una die delevit, & præter captivos ultra octo millia cæsum in acie numeravit. Denique sub auspiciis Divi Sigismundi III. Zamoscus non totis

S 4

sex

sex millibus Archiducem Maximilianum circiter octodecim millia in castris habentem non tantum devicit, sed & ad deditionem coëgit. Cazigerejum Scytham, cum septuaginta millibus in Poloniam tendentem, in campis Cicoræ tribus millibus suorum, ita retudit, ut multis millibus in acie amissis statim in Tauricam suam rediret. Chodkievicius vero tribus millibus Suecum in Livonia adortus, novem de ejus exercitu ad Kircholmiam occidit, quatuor millia captivorum habuit. Similiter tribus millibus equitū Zolkievius, octuaginta Moschorum millia inopinatè ad Clus-

Clusiniam aggressus, omnes statim in fugam vertit, & tres Germanorum legiones in eodem hostili exercitu captas cum Duce suo, Comite de Pontibus, ad Regem, Smolenscum duxit. Koniecpolscius quoque nuperrimè in Prussia quinque equitum cohortibus, novem millia Gustavum ad Stumam habentem, audacter aggressus, cæsis ultra mille, in fugam eum turpissimam vertit, & omnia tormenta bellica illius accepit. Et ad Amerstinum in Pomerania, duas ejus legiones nactus, manibus non confertis, ad deditionem statim coëgit, cum non ex integro

duo millia equitum secum haberet, peditem omnino nullum. Sic nostri semper hostis quamvis validissimi impavidi, quem campestri prælio, licet exiguis copiis impares alacriter adoriuntur. Et sunt equites ipsi quasi in quadruplici differentia: pedites in duplici. Ex equitibus, alii sunt gravioris armaturæ, & alii levioris: & qui gravioris armaturæ dicuntur, alii sunt hastati, & vulgo Hussari vocantur; & alii sclopetis tantum armati, & vocantur Harcabufferi: utrique autem isti, ferreis thoracibus atque galeis sunt vestiti. Levioris deinde armaturæ, alii sclopetis oblon-

longis, alii autem faretris & lanceis brevioribus sunt armati: & utrique lorice induti, atque communi nomine Cosachi appellati. Pedites verò, alii vocantur Haïduci, qui sunt è Polonia, aut Hungaria conscripti: alii Cosachi Zaporosenses, qui è partibus Russiæ vicinis Scythiæ, ultrò nomina dant militiæ, & ducem suum proprium, disciplinamque castrensem habent. Omnes autem isti, frameis incurvis seu acinacibus, & sclopetis oblongis in prælio utuntur: nisi quod illi priores, uniformi vestium colore à Rege donantur: isti, rudi panno tecti, equos singuli ferè atque

atque currus habent, quibus deinde castra sua muniunt, & in proeliis loco aggeris aut sepimentorum contra potentiam hostis utuntur (Sed hæc sufficientius in Equite Polono ad Urbanum VIII. Pont. Max. perscripsimus) proque occasione & necessitate, partim in equis, partim pedes pugnant; partim denique naviculis suis conscensis maria pervolant, & Turcæ ditiones infestant. Ut igitur omnis ferè equitatus noster (præter servos) è nobilitate est, sic totus peditatus è plebe, præter cohortium ductores & præfectos Haiducorum. Nam Cosachorum Zaporosensium

sium, uti centuriones, & Chiliarchæ, sic & Dux ipse, quem è medio sui eligunt, plebejus est. modo artis bellicæ peritus sit & fortunatus, alias deponitur statim, & alter illi surrogatur. Quæ sequentes, terra & mari Scythas Tauricanos, atque Turcas assidue bello laceſſunt, & maximas de illis sæpiſſime victorias referunt, adeo ut jam aliquoties Constantinopoli nostra ætate trepidatum fuerit.

V I R E S.

Poloniæ vires & numero & natura sunt tales, ut pauca Europæ regna eas æquent, nullum verò superet: &

& si ordo, qui est anima rerum, melior apud nos esset, proculdubio nos cunctos occidentis populos superaremus. Cum enim ad potentiam & firmitatem cujusque status, requiratur numerositas virorum bellicosorum, abundantia com meatuum, pecuniarum magnitudo, armorum sufficientia, & frequentia munitionum. Nullum prorsus ex prædictis conditionibus, debite & convenienter habemus, quamvis singulas, præ aliis gentibus, excellentiori quodam modo possideamus. Et quantum ad viros bello aptos, & militiæ peritos: certum est Regem Polo-

Poloniæ, posse ducenta equitum millia habere, absque ullis stipendiis, & oneribus publici ærarii: quorum quilibet sumptu proprio, vel eo nomine quod nobilis sit, militare tamdiu tenetur, donec vel bellum finiatur, vel à Rege in hyberna omnes dimittantur. In tanta igitur nobilium multitudine, quæ præter armorum tractionem, aliam professionem non habet, quid mirum si duces bellorum aliunde non quæramus? & optimos imperatores inter nos habeamus? Habituri multo plures & excellentiores, si virtus unumquemque, non divitiæ aut vetustas familiæ, ad dignita-

gnitates & officia Reipub. promoveret: sed quia pauperem esse, vitio seculi probrosum est, ideo pauci in magistratibus præstantes, pauci in militia clari: illaque ingens nobilium equitum multitudo, quam diximus ob malum Reipub. regimen, nullatenus simul convenire contra hostem potest, nam aliter nudarentur provinciæ, conterminæ potentibus vicinis, quas utique custodire oportet, cum militem in urbibus præsidarium nullibi omnino habeamus, qui impetum supervenientis hostis aliquomodo reprimere posset, præter paucas cohortes in Russia, quæ excubant à Scy-

à Scythis. Jam autem hostes undique potentes & parum fideles habemus, Turcam, Scytham, Moschum, Suecum, & Germanicam nationem: quæ licet variis fœderibus, & toties iteratis affinitatibus nobiscum juncta sit, semper tamen Principes eorum inhiant patriæ nostræ, & in omnem occasionem sunt intenti. Benè tamen potest, relictis ad custodiam provinciarum aliis, centum equitum millia in castris Rex Poloniæ habere: ut & Vladislaum olim Jagellonem contra Prussicos Crucigeros, ad Gruneyaldum habuisse legimus, cum nondum coronæ Poloniæ, Prussia,

Pomerania , Curlandia, Livonia, atque Samogitia, populosissimæ provinciæ junctæ fuissent. Contra eosdem Teutones, filius ejus Cazi-
 mirus, præter Russos & Litu-
 anos, ex sola tantum Po-
 lonia, sexaginta equitum
 millia ad Choiniciam duxe-
 rat. Hujus deinde filius Jo-
 annes Albertus, octuaginta
 nobilium millia, ex Polo-
 nia & Russia solum, contra
 Stephanum Valachiæ Prin-
 cipem, collegerat. Frater ve-
 rò illius Sigismundus I. ex
 provinciis Magni Ducatus
 Lituaniæ quinquaginta duo
 millia contra Moschum ad
 Orsam conscripserat, cum
 Livonia nondum nostri ju-
 ris

ris fuisset, & Curlandia, quæ
 nunc ad Ducatum Lituaniæ
 pertinent. Itemque centum
 millia ad Leopolim habue-
 rat, cum in Valachiam mo-
 verit, nulla satrapia Litua-
 niæ in commilitium evoca-
 ta, præter aulicos, & volunta-
 rios, qui ultrò Regem suum
 comitabantur. Similiter e-
 jus filius Sigismundus Au-
 gustus, paucis è Russia sti-
 pendariis, cum Duce Nico-
 lao Meletio evocatis, quum
 in Livoniam contra Teuto-
 nes Marianos, Lutheri hæ-
 resim tum amplexos, expe-
 ditionem sumpsisset, cen-
 tum & viginti millia arma-
 torum, è sola Lituania, ei-
 que adnexis satrapiis ha-
 buit.

buit. Jam autem nostra ætate, octuaginta millia armatorum bello civili ad Sendomiriam censebantur, cum nihilominus potior pars regni quiesceret, nec sumerent arma contra Regem provinciam, nisi proceres quidam; è quorum ordine pars major, aut certè sanior Regi ipsi adhærebat. Et bello nuper cum Turca durante, cum Divus Sigismundus III. generalem nobilitatis expeditionem edixisset, vix tres aut quatuor satrapie ad Leopolum convenerant, & jam numerus ad quinquaginta millia (cum comitatu regio, qui pedites Germanos complures secum mercenarios duxerat)

xerat) ascendebat: quid si omnes Regni provincie, uti fuerat imperatum, convenissent? Sed in ista multitudine, duo desiderantur, quæ in bellis gerendis maxime sunt nociva. Celeritas nimirum, & obedientia: quia & tarde nobiles sub signa conveniunt, Comitibus primò tot hebdomadas celebratis, sine quibus bellum edici non potest: & difficulter ab œconomia sua, uxoribus, atque liberis divelluntur, usque tertium edictum expeditionis bellicæ, prava consuetudine expectantes. Cumque jam ad locum designatum convenerint, tum se unitos & armatos animadvertens,

aut contra Regem, aut contra Senatum tumultuantur. Vel etiam interdum Reges ipsi, tardius in expeditionem procedunt, & mora tempus elabi ultrò patiuntur; ne vel à nobilitate ob malum regimen exagitentur, vel prætensionì illorum, cum diminutione suorum reddituum aliquid tribuant. Unde incommoda ista Respub. prospiciens, stipendiario milite ordinariè bella peragere consuevit, generalem autem nobilitatis expeditionem, in ultimum tantum casum reservavit, ut, si vel tributa non sufficerent, vel hostis ita potens esset ut ei resistere conscripto milite Generali-

neralis belli nequiret, tum ad generalem omnium nobilium expeditionem, tanquam ad ultimum remedium confugiendum putarent. Prout nuper præterito bello Turcico faciendum censuerunt, cum barbarus sexcentorum ferè millium exercitù in nos duceret, Generalis militiæ cum septuaginta millibus stipendiario- rum, extra limites regni in Valachiam præmissus fuerat, ut eum obvius exciperet. Rex autem in confiniis quasi, ad Leopolim nobilitatem convocabat, quibus cum suppetiatum, præmissis exercitui cum filio, ire debuerat. Et si tum celerius, uti decretum

erat in Comitibus, supervenisset, profectò majores longè progressus belli fecisset, majoremque sibi ac suis gloriam apud posteros paravisset. Quo autem in ejusmodi expeditiones paratior nobilitas fieret, statutum est jamdudum publico Comitiorum decreto, ut prima post Paschatis festum Dominica, in singulis satrapiis lustratio in armis fieret, & quisque Palatinus suorum provincialium nomina in tabulas referret. Quod, æquè ut & alia instituta patriæ, aut penitus negligitur, aut certe neglectim peragitur, pœna in delinquentes valdè levi assignata. Sic pedestris quoque militia

Au-

Augusti Regis invento, tam ex urbana, quàm è pagana plebe delecta ferè jam evanuit, & vix aliquot centena tantum numerantur, eaque nullius frugi, qui quindecim millia superare debuerant. Reliqui omnes, avaritia præsectorum, censum exsolvere jussi, & rusticanis laboribus adscripti, cingulum militarem deposuerunt. Stipendiis nihilominus conscriptos, egregiè sese in bellis gessisse vidimus, & famem, sitim, æstum, frigus, laboresque castrenses, multo fortiori animo pertulisse observavimus, quam aut Hungari, aut Germani, qui aërem nostrum pati non possunt, &

vel diffugiunt, vel moriuntur. Quod si Ordines regni, vellent seriò curam rei bellicæ inire, possent absque omni dubio ducenta & amplius, præstantissimorum peditum, è pagis & oppidis deligere, quibus vel maximo hosti patriæ possent facillimè resistere. Experimentum habemus in Cosachis Zaporosensibus, qui omnes rustici sunt, è pagis atq; oppidis nostris collecti, & nulla literatura præditi; nihilominus tamen in castris suis veterum Romanorum disciplinam habent, fortitudineque bellica, & rei militaris peritia, nulli in mundo nationi cedunt. Quibus si è toto

to regno dilecta juvenus adjungeretur, & sub præfectis atque Chiliarchis nobilibus, in arte militari exerceretur, nullus penitus in orbe Christiano Monarcha, pares Regi Poloniæ vires in suo regno haberet. De com meatu verò non est dubitandum, quin tantam in bellis multitudinem Rex Poloniæ alere possit, cum sit cuique manifestum, Regnum Poloniæ posse alia duo similia regna, prout ipsū est, non modo frugibus, sed & carnibus, & alio companatico sustentare. Nihilominus nos Poloni, in qualibet expeditione bellica fame laboramus, atque sæpissimè res jamjam ad finem

finem perductas, propter
 com meatuum penuriam, tur-
 piter deferimus. Quod to-
 tum procedit ex socordia
 præfectorum belli, aut poti-
 us Reipub. Ordinum, qui
 dum aliquorsum bellum edi-
 cunt, nusquam in partibus
 illis de com meatu provident,
 sed quod cuique militi fors
 offert, id rapit in transitu; &
 postea sese cum equis & fa-
 mulis in castris sustentat. Fa-
 me verò oborta, aut morbis
 passim omnes intereunt, aut
 nolunt obedire Ducibus suis,
 & dilabuntur. Quod si verò
 Respub. primum ibi de com-
 meatu provideret, quo exer-
 citum mittere vellet, &
 com meatus ille, ob abun-
 dan-

dantiam rerum omnium,
 parvo certè constaret, & ex-
 peditionem propositam fa-
 cile ad finem optatum dedu-
 ceret. Jam autem quo ad pe-
 cuniam, parata illa in ærario
 nusquam reperitur, sed tum
 demum, cum bellum per
 Comitiam edicatur, provin-
 cialibus imponitur, vectiga-
 liaque diversa bello finiendi
 sufficientia statuuntur. Sed
 & hæc ipsa, vel tarde confe-
 runtur, vel non ex integro
 in ærarium inferuntur, po-
 tior pars privatorum cupi-
 ditati cedit. Quæ si paulò
 ordinatius colligerentur, at-
 que etiam tum, cum bellum
 nobis nullum est, moderatè
 imponerentur, & asservaren-
 tur

tur in promptuariis: profectò & exercitus nostros celerius in hostes educeremus, & militem ipsum obsequentiorum in bellis haberemus: qui dum avaritia gubernantium stipendia sibi retineri vident, facile in perniciem patriæ conjurant, quod jam sæpissimè sumus experti. Hoc tamen vel maximè Regem Poloniæ in bellis juvat, quod Proceres Regni, & quique nobiles ditiores, soleant integras equitum cohortes & alas, sumptu suo proprio in castra adducere, vel solius patriæ amore. Pauperiores verò, plures una collecti, ducem sibi virum aliquem strenuum eligunt, & ultrò si-

ne

ne stipendiis, belli imperatorem sequuntur, ob id ipsum voluntarii appellati. Quod ipsum & Cosachi Zaporosenses faciunt; interdum ad quadraginta millia pugnatorum collecti. Quoad arma autem. Hæc quisque sibi privatus curat è Germania, aut aliqua alia gente vicina portari: quia Rex aut Respub. nullum armamentarium publicum habet. Sunt tamen aliquot in locis repositorya tormentorum majorum, nupèrime à Serenissimo Rege Vladislao IV. instituta, sed plura multò & ordinatiora civitates habent: itemque nobiles nonnulli & Proceres

Re-

Regni. Qui, cum bellum edicatur, & ipsi amore patriæ in bellum eunt, & tormenta secum majora, adhibitis omnibus necessariis conducunt. Rex autem quum nullas munitiones magnas habeat, quas armis providere deberet, quocunque expeditionem sumit, habet faciliè armorum sufficientiam, aut à civitatibus ditioribus, aut è suis armamentariis, quæ sparsim pluribus in locis parva ab antiquo sunt ditata. Cumque & Polonia ipsa non sit metallorum indiga, & Germania, quæ illis maximè abundat, statim in vicinia sit posita, non difficulter paratur, quod belli

belli exigentia postulat, magistris artis fusoriæ in regno existentibus. Quantum denique ad munitiones & fortalicia; candidè fatendum est illa omnino in Polonia nulla existere, præter aliquot castella privatorum: idque sparsim per provincias & regnum, ut est Zamoscium, Lancutum, Zbarasium, Ne-suizia, Lachovicia, Medirecia, Dubna, aliæque minutiores populationes. Cæterum tamen faciliè potuissent excitari plures, si Resp. in id operam suam intendisset, siquidem & lapidis & calcis, & ferramentorum atque lignorum copia ubique maxima in Polonia reperitur. Quum

autem non simus cupidi aliena invadendi, nostra facile vel pectoribus nostris tueri possumus; prout & hactenus tutati sumus, aperto potius Marte cum hoste decertando, quam vel stratagematis utendo, vel propugnaculis sese includendo. Sic Germanos sæpius patriam nostram invadere conantes, pectoribus nostris repulimus. Sic Turcam cum tota sua potentia venientem rejecimus. Moschum non tantum retulimus, sed totum etiam ejus imperium multoties pervasavimus. Scythas frequentius Russiam incurrentes, notabiliter castigavimus. Valachiam, Moldaviam & Bessarabiam

farabiam etiam privati multoties depopulati sunt, & Principes illis pro suo arbitrio imposuerunt. Restat solummodo Suecus, quem & olim & nuper acie quidem semper devicimus, ejicere provincia omnino non potuimus: partim quod socordia quadam, ad expugnandas munitas urbes non sumus apti: partim quod hæreticis illi passim faventibus, domesticos proditores evitare nequeamus: partim quod provinciis illis sacra-
torum virorum possessioni semel dicatis, non sit prosperum penitus, profanos homines iterum frui: partim etiam, quod exardescente

vitio sæculi, hominum cupiditate, minus publicis rebus modò sumus intenti, quisque nostrum privato commodo studet: ex quo procerum assiduæ discordiæ, nobilium inobedientia, aulæ suspiciones, Principis contemptus, rerum neglectus passim. Partim denique, quod Numinis iræ difficile nos sit contravenire, quæ ob tot scelera publica in patria nostra impunita, hoc, quem minimi semper faciebamus hoste nos punit, & quasi publica hac castigatione, ad resipiscentiam benigne impellit. Sed

O mucro Domini, quo usque non requiesces? ingredere

dere in vaginam tuam, refrigerare, & file.

Cogita super nos cogitationes pacis, & non afflictionis, ut des nobis finem & patientiam, & invocabimus te, & vivemus.

F I N I S.

G. F.

